

De rechtszaak tegen president Kenyatta voor het Internationaal Strafhof in de Keniaanse media

Een onderzoek naar de oorzaak van het gebrek aan onafhankelijke berichtgeving in Keniaanse dagbladen

Louise Heek
Afstudeerscriptie journalistiek
2014 – 2015
Christelijke Hogeschool Ede

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Het medialandschap	7
1.1 Geschiedenis van de Keniaanse journalistiek	7
1.2 De Keniaanse print media	10
1.3 De digitale media	14
Taakopvatting	17
2.1 Hoe werkt de journalist(iek)?	17
2.2 De Code van Bordeaux	20
2.3 De Keniaanse gedragscode	23
2.4 De Nederlandse gedragscode	34
2.5 De praktijk	40
Berichtgeving	42
3.1 Taalkunde	42
3.2 Verschillen tussen Keniaanse kranten	42
3.3 Verschillen tussen Keniaanse en Nederlandse kranten	48
Vrijheid in de Keniaanse media	50
4.1 Persvrijheid	50
4.2 De wet	52
4.3 De praktijk	53
Conclusie	56
Bibliografie	57
Bijlagen	
Bijlage I Interviews	60
Bijlage II Artikelen kwantitatieve inhoudsanalyse	63

Inleiding

Eén van de vereisten voor goede journalistiek is persvrijheid. Of zoals de Angolese journalist Rafael Marques de Morais het in een interview met [OneWorld](#) zegt: “als je de waarheid niet mag vertellen kun je geen journalist zijn” (Wetzels, 2015). Toch komt persvrijheid wereldwijd steeds meer onder druk te staan (Smal, 2015). In de praktijk betekent dat dat persvrijheid niet zo vanzelfsprekend is als in Nederland. Dat blijkt ook uit cijfers die ieder jaar worden bijgehouden en gepresenteerd in de vrijheidsmonitor van de organisatie Reporters Without Borders (2015).

Nederland staat op de vierde plek in deze lijst terwijl Kenia de honderdste plek inneemt van de in totaal 180 landen. Een logische reden om op één van de laatste plekken te staan, is de gecensureerde media in landen met een vaak dictatoriale regering. Terwijl landen die één van de eerste plekken toebedeeld krijgen vaak een democratische regering hebben. Het Oost-Afrikaanse Kenia stond lange tijd bekend als één van de meest politiek stabiele landen van Afrika. Daarnaast is het land ook economisch het meest ontwikkeld ten opzichte van landen in de regio. Maar omdat Kenia de honderdste plek op de ranglijst inneemt, schiet het land journalistiek gezien tekort.

Door mijn liefde voor het Afrikaanse continent, wilde ik weten wat de redenen zijn dat de persvrijheid in dit land zo laag scoort. Ik besloot één van de gevoeligste onderwerpen uit de Keniaanse samenleving te bestuderen: de rechtszaak van president Uhuru Kenyatta bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag. Uhuru Kenyatta wordt verdacht van betrokkenheid bij het verkiezingsgeweld van 2007 in Kenia. Bij dit geweld kwamen meer dan 1200 mensen om het leven. Sinds eind 2010 wordt de leider van het Afrikaanse land verdacht maar de zaak kreeg pas meer ruchtbaarheid toen de president op 8 oktober 2014 als eerst zittende staatshoofd voor het Hof zou verschijnen.

Vraagstelling

Aan de hand van dit gevoelige onderwerp wil ik erachter komen wat mogelijke oorzaken zijn dat kranten niet onafhankelijk kunnen publiceren. Om antwoord te krijgen op deze vraag ga ik eerst terug naar de geschiedenis en kijk ik vervolgens naar het huidige medialandschap. Daarna zoek ik de verschillen tussen de taakopvatting van Keniaanse en Nederlandse journalisten. In het derde hoofdstuk onderzoek ik de verschillen in berichtgeving tussen twee belangrijke Keniaanse dagbladen en de Nederlandse kranten. En tenslotte hoop ik een antwoord te krijgen op de vraag hoeveel vrijheid Keniaanse media krijgen om kritisch te publiceren. Dat doe ik met behulp van onderstaande vraagstelling.

Hoe komt het dat onafhankelijke berichtgeving over de zaak van president Uhuru Kenyatta bij het Internationale Gerechtshof zo schaars is in Keniaanse kranten?

1. Hoe ziet het Keniaanse medialandschap eruit?
2. Wat is de taakopvatting van Keniaanse journalisten en hoe verschilt deze ten opzichte van Nederlandse journalisten?
3. Welke verschillen zijn er in de berichtgeving?
4. Hoeveel vrijheid krijgen Keniaanse journalisten om kritisch over de president te publiceren?

Methodologie

Een toelichting op de vraag hoe mijn hoofdvraag is beantwoord, welke keuzes heb ik gemaakt en waarom ik deze keuzes maakte.

Keniaanse medialandschap

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag ben ik begonnen met een omschrijving van het Keniaanse medialandschap. Ik heb hiervoor gebruik gemaakt van een verscheidenheid aan literatuur en onderzoeken die online beschikbaar waren. Daaruit bleek dat het verleden veel invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het medialandschap in het Afrikaanse land. Deze bevinding deed mij besluiten om verder terug te gaan in de geschiedenis. Van het koloniale verleden van het land naar het hedendaagse medialandschap. Omdat mijn onderzoeksvraag betrekking heeft op de dagbladen, heb ik de keuze gemaakt om de focus daarop te leggen. Echter moest ik ook radio- en tv-stations benoemen om de invloed van mediahuizen duidelijk te maken maar ik heb hier bewust niet verder over uitgeweid. Het hoofdstuk eindigt met een paragraaf over sociale media omdat vooral bloggen populair is in Kenia. Juist de vrijheid van de bloggers in vergelijking met de vrijheid van gewone journalisten benadrukt opnieuw de invloed van mediabedrijven. Kortom het eerste hoofdstuk beschrijft de invloed van de geschiedenis op de huidige Keniaanse journalistiek en weergeeft de invloed van de mediabedrijven.

Taakopvatting

Het hoofdstuk over de taakopvatting moet inzicht geven over de taakopvatting van Keniaanse journalisten en de rol van onafhankelijkheid daarin. Net als bij het eerste hoofdstuk ben ik begonnen bij de basis 'hoe werkt de journalist(iek)?' Hierdoor wordt het doel van het journalistieke werk nog toegelicht voordat de taakopvatting behandeld wordt. Omdat er over de taakopvatting verschillende codes bestaan, ben ik begonnen met de enige code die wereldwijd is vastgelegd: de Code van Bordeaux. Met behulp van het boek 'the elements of journalism' heb ik de punten van de code toegelicht. Vervolgens heb ik de Keniaanse mediacode vergeleken met de Code van Bordeaux en opvallende punten toegelicht. De Nederlandse code heb ik daarna vergeleken met die van Bordeaux en de Keniaanse code. Toch zijn de Codes op papier mooi, maar in de praktijk gaat het er vaak anders aan toe. Om een realistischer beeld te krijgen, besloot

ik Keniaanse en Nederlandse journalisten in Kenia te interviewen. Vanwege tijdgebrek, moeite met het vinden van de juiste personen en het tijdschema van de journalisten zelf, heb ik uiteindelijk drie Keniaanse journalisten kunnen spreken. Dat geeft geen representatief beeld van de werkelijkheid maar inclusief het interview met een adviseur van de Nederlandse ambassade geloof ik dat het wel een goed beeld van de praktijk geeft. Het interview met slechts één Nederlandse journalist was niet representatief waardoor ik heb besloten de taakopvatting van Nederlandse journalisten te baseren op een eerder onderzoek dat werd gedaan door twee Nederlandse universiteiten.

Berichtgeving

Met behulp van een kwantitatieve inhoudsanalyse wilde ik zelf onderzoeken of ik kon ontdekken dat Keniaanse kranten op een partijdige manier schreven. Dit onderzoek deed ik op basis van artikelen die gepubliceerd werden vanaf september tot oktober 2014. Ik koos bewust voor deze periode omdat in september president Kenyatta een besluit moest nemen of hij naar het Internationaal Gerechtshof kwam en in oktober zijn rechtszaak plaatsvond. Vanwege de beperkte tijd om de scriptie te schrijven, koos ik ervoor om de alleen artikelen van de twee grootste kranten van het land onder de loep te nemen: the Nation en the Standard. De partijdigheid van de krant was volgens de adviseur van de Nederlandse ambassade te zien aan de krantenkoppen, het taalgebruik en de plaats van het artikel in de krant. Ik nam de krantenkoppen en het taalgebruik als de eerste twee variabelen. Als derde variabele keek ik ook naar de personen die aan het woord kwamen, gebaseerd op een hoofdstuk uit het boek 'de schepping van de wereld in het nieuws'. De partijdigheid in de koppen wilde ik meten door drie vragen te stellen: Wie of wat is het onderwerp van de kop? Wanneer Kenyatta of Bensouda het onderwerp is, begint de kop dan met deze naam? En: zijn de koppen geschreven in een actieve of passieve vorm? Het onderwerp van de kop en de actieve of passieve vorm kan namelijk bepaalde verantwoordelijkheden benoemen of verzwijgen zo schrijft Jaap van Ginneken in zijn boek.

De partijdigheid in bronnen heb ik gemeten door te kijken naar de personen die worden geciteerd. Vanwege de beperkte tijd heb ik uiteindelijk alleen gefocust op citaten van Uhuru Kenyatta en Fatou Bensouda omdat zij de twee hoofdpersonen waren rondom de rechtszaak. Hun citaten heb getoetst op de plaats van de aanhalingstekens en de manier van duiding van de persoon. Het taalgebruik toetste ik op dubbelspraak en dubbel vocabulaire. Deze twee variabelen werden in het boek van Jaap van Ginneken aangeduid als vormen van partijdig taalgebruik. Uiteindelijk heb ik de Nederlandse artikelen uit dezelfde periode en vanwege de kleine hoeveelheid van alle dagbladen getoetst op dezelfde variabelen.

Persvrijheid

Bij de laatste deelvraag zoomde ik in op de persvrijheid die Keniaanse journalisten hebben. Met behulp van internetbronnen ging ik terug naar de betekenis van persvrijheid, het belang daarvan

en de manieren om persvrijheid te beperken. Vervolgens keek ik naar de Keniaanse wetgeving met betrekking tot persvrijheid door de jaren heen om zo te bepalen of deze wetgeving beperkingen oplegt aan journalisten. Om ook een beeld te krijgen van de praktijk heb ik aan de drie Keniaanse journalisten ook vragen gesteld met betrekking tot persvrijheid. Op basis van deze antwoorden in combinatie met het gesprek met de adviseur van de Nederlandse ambassade, heb ik het laatste gedeelte over persvrijheid in de praktijk geschreven.

Hoofdstuk 1: Het medialandschap van Kenia

1.1 Geschiedenis van de Keniaanse journalistiek

De Republiek Kenia, gelegen aan de oostkust van Afrika, telt zo'n 45 miljoen (CIA, 2014) inwoners. Het land is meertalig maar de officiële talen zijn Engels, dat werd geïntroduceerd tijdens de koloniale overheersing, en Swahili. Na een periode van Britse overheersing, werd het land in 1963 onafhankelijk maar de roerige geschiedenis heeft zijn sporen nagelaten zowel in de samenleving als op de ontwikkeling van de mediasector.

De media tijdens het koloniale tijdperk

De Pakistaanse handelaar Alibhai Mulla Jeevanjee publiceerde in 1901 het weekblad *The African Standard* in de kustplaats Mombasa. Daarnaast zorgde Jeevanjee voor de bouw van treinstations, overheidsgebouwen en verschillende postkantoren en speelde dus een belangrijke rol in de opbouw van zowel Mombasa als de Keniaanse hoofdstad Nairobi. *The African Standard* verkocht hij echter al snel aan twee Britse zakenmannen. Zij vestigden het hoofdkwartier van de krant in Nairobi en noemden de krant *The East African Standard*. Voor de Britten, die de macht in Kenia inmiddels hadden overgenomen, diende dit nieuwe middel als instrument om hun ideeën door te geven. In de krant stonden gebeurtenissen uit het Verenigd Koninkrijk en er werd aangedrongen op dienstbaarheid aan de kolonisten. Dat was lange tijd de toon van de door de kolonisten beheerste media. Totdat in de jaren '20 de eerste Afrikaanse nationalistische bewegingen ontstonden zoals Piny Owacho (vertaling: Stem van het volk) en Young Kikuyu Association. Deze tegenbeweging was een gevolg van onder andere de lage lonen, de hoge belastingen en de komst van steeds meer kolonisten die land innamen. De bewegingen gebruikten publicaties om een dialoog te starten over het koloniale beleid. Door middel van deze publicaties werd een boodschap van bevrijding verspreid in Afrikaanse gemeenschappen. De focus lag daardoor niet op de kwaliteit of professionaliteit van de publicaties maar vooral op het mobiliseren van de Afrikaanse bevolking op weg naar onafhankelijkheid. Uit angst dat de publicaties zouden leiden tot onafhankelijkheid, stelde de Britse overheid in 1930 het Wetboek van Strafrecht op. Door de komst van het Wetboek werden antikoloniale publicaties verboden en ook in het bezit zijn van zulke publicaties was illegaal. Een aantal jaar later, in 1952, verbood de overheid alle inheemse publicaties en werd propaganda tegen nationalistische bewegingen versterkt. Ook tv-omroepen en radiostations werden gecontroleerd en gecensureerd. Maar toen

Jeevanjee monument in Nairobi

de guerrillabeweging Mau Mau¹ actief werd in Kenia met als voornaamste doel de Britse overheersing te verwijderen, was een onafhankelijk Kenia niet meer te vermijden.

De media als propagandamiddel

Door de onafhankelijkheid leken er nieuwe kansen te zijn voor de media. Op 12 december 1964 werd Jomo Kenyatta de eerste president van het Afrikaanse land maar zijn presidentschap werd vooral in stand gehouden door politieke 'goodwill'. Tijdens zijn regeringsperiode gebruikte Kenyatta het staatsapparaat, inclusief de politie en de rechterlijke macht, om politieke rivalen uit te schakelen. Vaak werd ook de media doelgericht gebruikt of gemanipuleerd om dat doel te bereiken. Een voorbeeld hiervan is de Kenya Broadcasting Corporation. Deze mediaorganisatie was vooral een spreekbuis van de overheid: voor kritische stemmen was geen plaats maar machthebbers kregen de tijd om hun boodschap door te geven aan de bevolking. In de jaren die volgden werd de Kenya Broadcasting Corporation steeds meer een propaganda-afdeling van de staat. Strengere mediawetten beperkten de persvrijheid. De nieuwe leiders beseften dat invloed en controle over de informatiestroom noodzakelijk was om kritiek te voorkomen, de politieke macht te versterken en zo het gewone volk slechts een passieve rol te laten spelen. Daarnaast werd de vrijheid van meningsuiting onderdrukt. Kenyatta was ervan overtuigd dat dit de juiste manier was om het land verder te ontwikkelen zonder dat concurrerende culturele belangen de ontwikkeling zouden belemmeren.

De media onder het bewind van Moi

Na de dood van Kenyatta, kwam Daniel Arap Moi in 1978 aan de macht. Na vier jaar verklaarde hij het land tot één-partij-staat. Tijdens deze periode werden grondwettelijke vrijheden zoals mediavrijheid en vrijheid van meningsuiting verder ingeperkt. Dissidentie werd strafbaar en vergeldingsacties op kritische media namen toe. Onafhankelijke en kritische publicaties werden helemaal verboden. Deze maatregelen richtten zich ook op de buitenlandse pers. De Keniaanse overheid gaf de lokale media opdracht om te stoppen met het publiceren van nieuws van buitenlandse nieuwsagentschappen en deporteerde buitenlandse correspondenten. Onder druk van verschillende buitenlandse leiders², voerde Moi in 1992 weer een meerpartijstelsel in, dat zorgde voor meer politieke vrijheid en persvrijheid. De economie liberaliseerde waardoor onafhankelijke kranten en tijdschriften zich verder verspreiden. De eigenaarsrechten werden uitgebreid en de inhoud van kranten werd brutaler en meer divers. Maar een verontrustende ontwikkeling was de neiging van de Keniaanse media om te lobbyen namens politieke partijen. Ze

¹ [IS Geschiedenis](#): het ongenoegen over de Britse overheersing begon te groeien bij de Kikuyu-stam. Zij richtten een geheim genootschap op: Land Freedom Army. Later kreeg dit genootschap de bijnaam Mau Mau. Deze guerrillastrijders werden in Engeland afgeschilderd als primitieve terroristen (Exel, 2011).

² [South African history online](#): Onder andere de Verenigde Staten was een belangrijke donor van Kenia maar toen de martelingen toenamen stopte de VS zijn ontwikkelingshulp. Op deze manier oefenden ze druk uit op president Moi (sd).

waren vaak een spreekbuis voor de overheid en de oppositie in plaats van een leverancier van de Fourth Estate. Kortom er moesten nog veel obstakels genomen worden op weg naar persvrijheid.

De media onder druk

In 2002 kwam oppositieleider Mwai Kibaki aan de macht. Hij beloofde een nieuwe grondwet binnen honderd dagen. Hij kwam zijn belofte echter niet na dus werd de media nog steeds onderdrukt. Zo werd in 2005 het gebouw van de onafhankelijke krant The Daily Nation bestormd door de presidentsvrouw en haar veiligheidspersoneel. Volgens The Guardian (Vasagar, 2005) bleef ze vijf uur lang op de redactie en nam apparatuur zoals mobiele telefoons en notebooks in beslag omdat de pers loog over haar en haar man, president Kibaki. Een ander incident gebeurde in maart 2006 toen het veiligheidspersoneel van de president het gebouw van The Standard binnenviel. De krant had net een artikel gepubliceerd over corruptie en een miljoenenschandaal onthuld. De politie sloeg journalisten, verbrande kranten en ontmantelde apparatuur, meldde CNN (Lora, 2006). Dit incident schokte vele Kenianen. Tijdens de verkiezingsperiode in 2007 en het geweld na de verkiezingen³, stelde Kibaki een 24 uur durende mediastilte in. In een interview (Allen & Gagliardone, 2011) vertelt Tom Rhodes, Oost-Afrika consultant die werkt voor een organisatie die zich inzet voor de bevordering van de vrije pers, dat een aantal journalisten die werkt bij The Nation Group en The Standard Group tijdens deze periode doodsb bedreigingen heeft ontvangen of het slachtoffer zijn geworden van misbruik. Een aantal jaar later, in 2009, werd er een journalist van Weekly Citizen vermoord in de provincie Nyanza, in het westen van Kenia (CPJ, sd). Het verminkte lichaam werd twee weken later aangetroffen in Kibera Forest. De journalist had enkele verhalen geschreven waarbij hij hooggeplaatste politiefunctionarissen beschuldigde van corruptie. De CPJ vond bewijs dat hoge ambtenaren bewust het onderzoek naar de moord hebben belemmerd. In juni 2009 schreef procureur generaal Amos Wako: “er is een sterk vermoeden dat politieofficieren de overledene hebben geëxecuteerd” (Allen & Gagliardone, 2011, p. 11). Na alle incidenten werd eindelijk, na acht jaar, de beloofde grondwet bekrachtigd. Dat zorgde ervoor dat Keniaanse media de hoogste graad van onafhankelijkheid en autonomie van staatsinmenging bereikte. Door deze onafhankelijkheid kon de media een aantal politieke misstanden blootstellen bijvoorbeeld politieke vraagstukken rondom corruptie. Journalisten hadden nu de vrijheid om de overheid openlijk uitdagen en te zorgen voor publieke verantwoording. In de periode daarvoor werd de media juist gemanipuleerd door particulieren, vaak verwickeld in een politieke strijd, en konden ze dus niet spreken voor een groot publiek. Daarom is de grondwettelijk vastgelegde onafhankelijkheid misschien wel één van de grootste ontwikkelingen in de Keniaanse mediasector.

³ President Kenyatta wordt verdacht van een medeplichtigheid bij het organiseren van dit geweld. Deze zaak wordt behandeld voor het Internationaal Gerechtshof.

De media nog niet volledig vrij

De ontwikkeling van de Keniaanse media, en de successen en mislukkingen daarvan, kunnen worden toegeschreven aan politieke, culturele, economische en koloniale erfenissen. Hoewel openlijke onderdrukking nu moeilijker is, blijft de overheid media gebruiken om haar doelen te bereiken. Vlak voor kerst 2014 ondertekende president Uhuru Kenyatta een antiterreurwet die ook journalisten zou beperken. Zo zouden journalisten eerst bij de politie een vergunning aan moeten vragen wanneer ze onderzoek willen doen naar terrorisme of erover willen schrijven. Ook zou de media gestraft kunnen worden als zij informatie publiceren die tot vrees of bezorgdheid onder de bevolking leidt. Oppositieleider Raily Odinga reageerde op de wet: “met deze wet maakt de regering zich op de democratie te vermoorden” ([Telegraaf](#), 2014). De oppositieleider stapte naar de rechter om de wet aan te vechten. De rechter bepaalde dat de wet opgeschort wordt. “We kunnen niet vrijheden beperken met als voorwendsel dat we terreur bestrijden”, aldus rechter George Odunga volgens de [BBC](#) (2015). Ondanks dat de Keniaanse journalistiek één van de meest gerespecteerde is in Afrika, krijgt het nog steeds de status ‘gedeeltelijk vrij’ ([Freedom House](#), 2007).

1.2 De Keniaanse print media

De Keniaanse media is voor het grootste gedeelte in handen van de twee grootste mediabedrijven in het land: The Standard Group Limited en The Nation Group. Zij hebben een groot marktaandeel in handen waardoor andere, kleinere mediabedrijven slechts een passieve rol spelen. Hoewel dit goed is voor de business, is het twijfelachtig of het in het belang van de Keniaanse samenleving is om slechts twee mediahuizen te laten bepalen wat zij zien en horen ([Hivos](#), 2011).

Mediabedrijven

The Nation Group werd in 1959 opgericht door Aga Khan IV als stem van de meerderheid van de Afrikaanse bevolking voor onafhankelijkheid van het land. The Nation Media Group is het grootste, leidende mediabedrijf in Oost- en Centraal-Afrika met vestigingen in Kenia, Uganda, Tanzania en Rwanda. Het bedrijf publiceert verschillende titels in Kenia onder andere The Daily Nation, Taifa Leo en Business Daily. Daarnaast is het bedrijf ook eigenaar van tv-stations NTV en Q-tv en heeft het twee radiostations Nation FM en Q FM.

Het concurrerende mediabedrijf is The Standard Group Limited. Het bedrijf publiceert de oudste krant van Kenia: The Standard. Ook zijn ze eigenaar van het tv-station KTN, het radiostation Radio Maisha en verschillende magazines. Behalve deze leidende mediabedrijven zijn er meerdere maar zij hebben slechts kleine radiostations en tv-stations.

<u>Eigenaar</u>	<u>Krant(en)</u>	<u>Opgericht</u>	<u>TV&Radio</u>
The Standard Group	The Standard	1902	Radio Maisha KTN
Nation Media Group	Taifa Leo The Nation Business Daily	1958 1960 2009	Nation FM Q FM NTV Q TV
Media Max	The people daily	1960	Kameme FM Mayian FM Meru FM Milele FM K24 TV
Radio Africa Group	The Star	2007	Classic FM East FM Kiss FM Relax FM Radio Jambo X FM Kiss Television

Tabel 1: Keniaanse mediabedrijven die onder andere dagbladen publiceren.

Bron: Status of the media in Kenya survey report

Eigendom

Het zou interessant zijn om te weten welke personen eigendomsrechten hebben in deze bedrijven maar deze documenten worden geheim gehouden. Gebrek aan transparantie, onpartijdigheid en eerlijkheid in de verdeling van de licenties en frequenties tijdens het tijdperk van president Moi, heeft geleid tot geheimhouding van de identiteit van de personen achter de schermen. Zelfs de Media Council of Kenya, die in opdracht van de Mediawet een register van media-eigenaars moet bijhouden, is er (nog) niet in geslaagd om deze informatie te verzamelen. De geliberaliseerde mediamarkt heeft geleid tot een opkomende trend in media-eigendom in Kenia. Steeds vaker hebben Kenianen aandelen van een mediabedrijf. Dit is een punt van zorg omdat media-eigenaars de neiging hebben om de redactionele inhoud, nieuws stijl en nieuwsbronnen van mediabedrijven te beïnvloeden. Zulke situaties doen afbreuk aan de nauwkeurigheid, geloofwaardigheid en onpartijdigheid in de journalistiek. Maar de meeste Kenianen weten dat kranten, tv-stations en radiostations vaak te linken zijn aan politieke leiders. Zo zijn er verschillende politieke leiders die eigendomsrechten hebben bij kranten en tv- en radiostations. De voormalige president Daniel Arap Moi is zelfs eigenaar van het mediabedrijf The Standard Group.

The Daily Nation

The Daily Nation is het grootste dagblad in Kenia. De krant lag voor het eerst in de kiosk op 3 oktober 1960. Met de belofte om Kenia en andere Oost-Afrikaanse landen op een vreedzame manier te leiden naar de onafhankelijkheid. Het dagblad is het meest-gelezen. Met een oplage van meer dan 180.000 exemplaren (Nyabuga & Booker, 2011) is de krant behalve in Kenia, ook in andere omliggende landen verkrijgbaar. Het marktaandeel van de krant is bijna 75%. Het dagblad publiceerde kritisch tijdens de eenpartijstaat onder het bewind van Daniel Arap Moi. Maar vanaf het moment dat de NARC⁴ regering aantrad, is de berichtgeving meer pro-government. Op zondag verschijnt de krant onder de naam Daily Sunday.

Taifa Leo

Taifa Leo is het enige dagblad dat in het Swahili verschijnt. Taifa Leo (vertaling: Nation Today) is de voorloper van The Daily Nation en verscheen in 1958 voor het eerst. De krant heeft een oplage van 44.000.

Business Daily

Business Daily is een financieel dagblad dat werd opgericht in 2009. De krant heeft een oplage van 15.000 en streeft er naar om het Afrikaanse continent voor te bereiden op een economische take-off. Volgens de krant is de media in staat om het debat te leiden, lezers te informeren en eerlijke en goede analyses te geven om zo de economie op een positieve manier te beïnvloeden. Kennis is macht en goede, kwalitatieve informatie is de sleutel om een betere business te creëren, aldus de krant.

The Standard

De concurrent van The Nation, is het dagblad The Standard dat wordt uitgegeven door The Standard Group. Het is de oudste krant van het land en opgericht door de Pakistaan Jeevanjee. Zij associëren zich met de voormalige president Daniel Arap Moi, die ook de eigenaar is van The Standard Group. The Standard heeft een oplage van 110.000 exemplaren daarmee heeft het 30% van het marktaandeel in handen. Op zondag verschijnt het dagblad onder een andere naam: Standard Sunday.

⁴ [Mzalendo](#): De NARC regering trad aan in 2002 met Kibaki als president (sd).

The People Daily

The People begon als een weekblad maar veranderde in een dagblad toen er zondag-editie kwam in 1998, De krant claimt een oplage te hebben van 110.000 exemplaren maar volgens de laatste cijfers uit 2011 is dit 65.000.

Lezers betaalden 68 shilling (ongeveer 68 eurocent) voor de krant maar sinds juli 2014 is het dagblad gratis verkrijgbaar. Daardoor zal de krant zich meer gaan richten op de jongere, hogeropgeleide en rijkere Kenianen. Met deze stap is de krant het enige nationale dagblad dat gratis verkrijgbaar is.

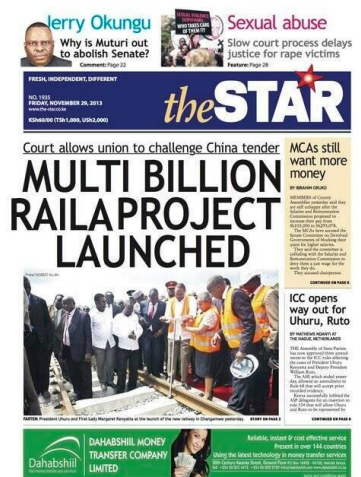
“We willen onze circulatie verhogen en zo de top bereiken in de dagbladenmarkt,” laat hoofdredacteur Ian Fernades aan Bloomberg (Wachira, 2014) weten. Het dagblad is een onderdeel van MediaMax

Network, een mediabedrijf dat geassocieerd wordt met de huidige president Uhuru Kenyatta. “De eigenaren hebben diepe zakken en bezitten politieke *raison d’être* en waarschijnlijk is het doel om de bondgenoten van de president een platform te geven die de massa kan bereiken,” zegt Aly-Khan Satchu, algemeen directeur van Rich Management Ltd. Nairobi tegen het Amerikaanse bedrijf. “Het model van een gratis krant beschikbaar stellen kan worden gezien als een dappere zet maar het valt nog te bezien of dit model winst zal draaien” (Wachira, 2014).

The Star

The Star werd in juni 2007 gelanceerd als The Nairobi Star, een 32-pagina tellend tabloid met human-interest verhalen. De krant had het gevoel dat Kenianen teveel gevoed werden met politieke verhalen en kwamen dus met ander nieuws. Maar in werkelijkheid bleek dat lezers juist een goede dosis politiek in hun krant verwachten. Daarom ging de krant vanaf 2008 meer politieke verhalen publiceren in combinatie met de human-interest verhalen en de Engelse league. In 2009 veranderde het dagblad de naam naar The Star. Opnieuw lag de focus op het nationale nieuws en werden er opiniepagina's toegevoegd dat een open forum voor politiek debat opleverde. De krant voegde de slogan 'Fresh, Independent and Different' toe om zich zo meer te onderscheiden van de twee voornaamste concurrenten die als overmatig conservatief werden gezien. De Star claimt op haar site de meest onafhankelijke en uitgesproken krant te zijn. Het heeft meer regionaal nieuws, meer sport nieuws en meer columns dan haar concurrenten. De Star richt zich op een jongere markt dan The Standard en The Nation en probeert vooral de aandacht te trekken van de 'denkende' lezer. De krant heeft een oplage van ongeveer 10.000.

Kwaliteit

Hivos deed in 2011 onderzoek naar de mening van lezers over de Keniaanse media. Daaruit

bleek dat meer dan de helft van de respondenten vond dat de Keniaanse media nauwkeurige en gebalanceerde inhoud publiceert. Maar er zijn twijfels over de kwaliteit van de publicaties inclusief onnauwkeurigheid en onethische keuzes in sommige sectoren. Uit interviews met belanghebbenden bleek dat vooroordelen en oneerlijkheid in sommige publicaties te wijten was aan politieke inmenging als ook het gebrek aan professionaliteit. Verder bleek dat media vooral gedomineerd worden door nieuws en entertainment en te weinig door andere type inhoud zoals ontwikkelingsvraagstukken. Slechts 28% van de respondenten was blij met de hoeveelheid publicaties over nationale kwesties.

Daarnaast waren de respondenten van mening dat de diepgaande inhoud ontbreekt. 23% van de respondenten had het gevoel dat de publicaties niet genoeg diepgang hebben. Dit wordt toegeschreven aan onvoldoende onderzoek, het verlangen naar luchtige inhoud en het gebrek aan bronnen om het artikel te verdiepen als ook de belangen van het mediabedrijf.

1.3 De digitale media

De digitale media in Kenia zijn niet achtergebleven. De Keniaanse media gebruiken mobiele en internet platformen om hun nieuws door te geven. Daarnaast geef het kansen aan burgers om via digitale media hun stem te laten horen. Twitter is dan ook een veelgebruikt medium in het Afrikaanse land.

Journalistiek

In de Keniaanse media hebben zich verschillende veranderingen voorgedaan als gevolg van de digitale technologie. De komst van mobiele telefoons en internet heeft er bijvoorbeeld voor gezorgd dat nieuws verzamelen, analyseren, verpakken en verspreiden veel sneller gaat. Ook is de relatie met lezers een belangrijke factor geworden. Volgens David Ohito, regionale hoofdredacteur van The Standard, heeft de technologie redacties gerevolutioneerd. Hij gelooft dat het journalistieke werk nu makkelijker is door de technologie. “We kunnen nu vergaderen via internet en deadlines zijn flexibeler doordat printen sneller gaat dankzij de digitale technologie,” zegt hij in een rapport van [The Open Society Foundations](#) (Nyabuga & Booker, 2011, p. 45).

Tegelijkertijd maakt deze snelheid, de kwaliteit, en zelfs de geloofwaardigheid en betrouwbaarheid van nieuws soms twijfelachtig. Want nieuws moet in een alarmerend tempo worden gepubliceerd, dat bemoeilijkt de taak van de traditionele journalist. “Terwijl nieuws zo snel mogelijk geopenbaard moet worden, is er zoveel nauwkeurigheid nodig die men niet kan verkrijgen in een korte tijd,” zegt Ben Agina, newseditor bij The Standard (Nyabuga & Booker, 2011, p. 45). De uitdaging voor journalisten is dat ze multifunctioneel moeten zijn in dit nieuwe tijdperk. Waar eerst fotografen werden vergezeld door verslaggevers, neemt nu de verslaggever zelf zijn fotocamera mee, vooral als er opdrachten zijn in afgelegen gebieden. Journalisten moeten kunnen werken voor alle platformen: radio, tv, print en online. “Degenen die dat niet kunnen, verliezen hun baan”, zegt Ohito (Nyabuga & Booker, 2011, p. 46).

Sociale media

Kenianen sturen, na Zuid-Afrikanen, de meeste tweets van het Afrikaanse continent. Dat zorgt voor een sterke stem van de bevolking. De overheid kan de media beïnvloeden maar de stem van de sociale media is sterk. In 2012, maakte Boniface Mwangi en andere graffitikunstenaars provocerende kunst op straat waarbij parlementsleden als karikatuur werden afgebeeld. De overheid zag het maar reageerde er niet op. Mwangi riep de Kenianen via sociale media op om de straat op te gaan en te protesteren tegen wetgevers die een forse loonsverhoging kregen.

#OccupyParliament was geboren op Twitter. Het gevolg was een ongekend aantal Kenianen die de straat opgingen om vreedzaam te protesteren. Het was onmiskenbaar dat de OccupyParliament demonstraties een nieuw tijdperk van activisme hadden ingeluid. Tijdens de aanslagen op het Westgate Shoppingcentre kreeg de media het te verduren.

De bevolking gaf kritiek op de ethische keuzes van de media. The Nation publiceerde vlak na de Westgate aanslag een foto van een gewonde vrouw op de voorpagina. Het leverde een hoop oproer en leidde zelfs tot het ontslag van de hoofdredacteur van het dagblad. De sociale media verenigen het land en zorgen voor een platform voor de hele bevolking.

Burgerjournalistiek

Naast de sterke stem die de bevolking laat horen via sociale media, is er ook de burgerjournalistiek. Met de komst van internet, is de drempel naar de journalistiek minder hoog. Zo zijn er verschillende bloggers, die onafhankelijk van politieke partijen, kunnen publiceren. The Bloggers Association of Kenya support Kenianen te bloggen en reikt ieder jaar awards uit voor de beste blogs. Toch zijn er regelmatig verhalen van Keniaanse bloggers die worden gearresteerd. Een bekende blogger is Robert Alai. Hij werd bekend door zijn mening op sociale media te geven op een informerende, vermaakte manier die ambtenaren vaak in verlegenheid bracht. Hij werd aangeklaagd en kort opgesloten voor zijn eigenwijze politieke mening en persoonlijke aanvallen op politieke leiders en ambtenaren. Toch schrikt Alai er niet voor terug om zijn frustratie over de trage processen of de zakelijke bureaucratie te uiten. Dat heeft hem veranderd in een icoon voor rechtvaardigheid in de Keniaanse samenleving. Afgelopen jaar noemde hij Uhuru Kenyatta een 'adolescent president'. Hij ontkende de beschuldiging dus werd op borgtocht vrijgelaten maar werd gewaarschuwd niet opnieuw zulke tweets te plaatsen. Toch postte de controversiële blogger uitdagend dat het moeilijk zou zijn om hem te laten zwijgen. Hij kreeg steun van miljoenen

Voorpagina The Nation vlak na de aanslag op het Westgate shoppingcentre

Kenianen die zijn vervolging zien als een beperking van de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting.

Hoofdstuk 2: de taakopvatting van Keniaanse journalisten en hoe dit verschilt met de taakopvatting van Nederlandse journalisten

2.1 Hoe werkt de journalist(iek)

Journalistiek is het door de journalist beroepsmatig verzamelen, verzenden, verspreiden, en becommentariëren van actuele gegevens van algemeen belang die geschikt worden gemaakt voor publicatie in diverse media zoals kranten, tijdschriften, televisie en radio. Deze publicaties worden aangemerkt als nieuws. De journalistiek wordt hiermee als belangrijke maatschappelijke macht en onmisbare schakel in een democratische samenleving beschouwd die de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende of welke macht in een samenleving dan ook kritisch volgt en misstanden aan de kaak stelt (Ensie, 2015).

Journalistieke attitude

Om dit beroep uit te kunnen oefenen, moet een persoon een bepaalde houding hebben. Er wordt ook wel eens gezegd: “journalist: dat word je niet, dat ben je” (Kussendrager & Lugt, 2007, p. 83). Oftewel een persoon heeft een attitude nodig. Attitude is een containerterm voor een groot aantal eigenschappen waarover een journalist moet beschikken om goed te kunnen functioneren. Attitude wordt omschreven met woorden als ‘houding, denkbeelden en opvattingen ten aanzien van een bepaald onderwerp’ (Encyclo, sd). Hieronder volgt een lijst van eigenschappen die een journalist moet bezitten om zijn werk goed uit te kunnen voeren.

Zelfkennis

Zelfkennis betekent dat de journalist zichzelf afvraagt waarom hij dingen doet zoals hij ze doet. Daardoor is hij zich bewust van zijn werkwijze en weet hij wanneer er iets mis gaat. Dat geeft de journalist de kans om zichzelf te verbeteren en te groeien in zijn beroep. Het zorgt er ook voor dat de journalist zijn kwaliteiten goed kent en daardoor beter kan bepalen in welke functie hij past.

Algemene ontwikkeling

Het is van belang dat een journalist over enige kennis beschikt van uiteenlopende onderwerpen. Zo moet de journalist in staat zijn om te schrijven over bijvoorbeeld politieke, economische en sociologische ontwikkelingen. Daarom moet hij een redelijke algemene ontwikkeling hebben en graag dagbladen, opinieweekbladen en boeken lezen. Piet Bouwmeester (*Oude Rotten*) vat het samen: “Journalistiek is geen beroep, journalistiek is een ziekte, en het is ook een artistiek vak. Een journalist moet gevoel hebben voor mensen, dingen en toestanden. Hij moet ook behoorlijk kunnen schrijven. Hij moet in staat zijn – sterker nog, dat wordt van hem verlangd – het publiek op boeiende wijze van de verschijnselen in de wereld op de hoogte te houden.” (Kussendrager & Lugt, 2007, p. 86)

Persoonlijkheid

Een journalist moet ook inzicht hebben in zijn eigen persoonlijkheid. Dat betekent dat hij weet

wat zijn sterke en zwakke kanten zijn, en besef heeft van zijn eigen normen en waarden en culturele achtergrond. Het is belangrijk dat een journalist zich daarvan bewust is om zo onderscheid te maken tussen zijn eigen normen en waarden en de professionele 'onafhankelijkheid'.

Engagement

Interesse in de wereld is belangrijke eigenschap van een journalist. Dat betekent dat een journalist nieuwsgierig is maar ook open staat voor andere ideeën die misschien niet direct samengaan met zijn eigen opvattingen. Toch is het belangrijk dat een journalist zijn persoonlijke engagement geen rol laat spelen in zijn journalistieke functioneren want dat gaat ten koste van een evenwichtige berichtgeving.

Inlevingsvermogen

Een journalist moet zich in kunnen leven in vluchtelingen, artiesten, zwervers, caissières, belastingmedewerkers, bankdirecteuren enzovoort. Hij is met veel mensen in gesprek en moet hun verhaal overbrengen naar de lezers of luisteraars. Daarbij is het van belang dat de journalist belangstelling heeft voor mensen en zich kan inleven in hun situatie.

Sociale vaardigheden

De journalist duikt overal op: van het Binnenhof tot in de peuterspeelzaal. Er wordt verwacht dat de journalist zich iedere keer weer aanpast aan zijn omgeving en de mensen die er werken. Sociale vaardigheden zijn daarvoor van groot belang. De journalist moet met iedereen een gesprek kunnen aanknopen.

Nieuwsgierigheid

"Een journalist moet een aan hysterie grenzende nieuwsgierigheid hebben en een enorme geldingsdrang," volgens Henk Hofland, commentator en columnist bij NRC Handelsblad (Kussendrager & Lugt, 2007, p. 88). Professionele nieuwsgierigheid is van belang in de journalistiek. Van de journalist wordt verwacht dat hij doorvraagt en controlevragen stelt om zo het naadje van de kous te weten.

Wantrouwen

Ook heeft de journalist gezond wantrouwen. Journalisten moeten zich nooit laten imponeren door autoriteiten en ook het zinnetje 'uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken' mag met een korreltje zout genomen worden. De bekende psycholoog René Diekstra stelde: "Maar al te vaak hebben de media de neiging om als een onderzoeker of een professor iets roept, klakkeloos aan te nemen dat het dus wel waar zal zijn" (Kussendrager & Lugt, 2007, p. 90). Maar ook in de wetenschap wordt wel eens gefraudeerd en gerommeld met cijfers.

Journalistieke werkwijze

In het bezit van deze eigenschappen, kan de journalist aan de slag. Het werk van de journalist is zojuist benoemd: het verzamelen, verzenden, verspreiden, en becommentariëren van actuele gegevens van algemeen belang die geschikt worden gemaakt voor publicatie in diverse media zoals kranten, tijdschriften, televisie en radio. In deze paragraaf worden twee punten uitgelicht: het verzamelen van informatie en de omgeving waarin journalisten werken.

Informatie verzamelen

Veel journalisten coveren een beperkt terrein. Voor het coveren van een terrein kan de journalist gebruik maken van verschillende manieren. Journalisten kunnen bijvoorbeeld vergaderingen, congressen en persconferenties bijwonen om informatie te verzamelen en mensen met autoriteit te spreken. Bij zulke aangelegenheden maken journalisten aantekeningen die later verwerkt worden tot een artikel. Ook kan de journalist zelf research doen. Het gaat dan vaak om rapporten, nota's en archieven van databanken en overheidsbibliotheken. Dit is een langdurig en systematisch proces waarbij het de bedoeling is om niet openbare feiten aan het licht te brengen. Verder maakt een redactie ook vaak gebruik van persberichten die worden aangeleverd door internationale persbureaus. Doordat journalisten een beperkt terrein coveren, werken ze ook vaak samen met dezelfde personen en instituties. Onder deze personen vallen bijvoorbeeld collega-journalisten die een soortgelijke opdracht hebben en deze collega's ontmoeten elkaar wellicht ook in hun vrije tijd in journalistencafés en persclubs. Het leven en werken in een vaste groep, ook wel peer-groups, leidt tot "baarmoeder-achtige omstandigheden die weer leiden tot de kudde-journalistiek", blijkt uit een studie van Timothy Crouse (Ginneken, 2002). Dat betekent dat ideeën voor het journaal vaak komen uit de krant en openingen van de ochtendkrant borduren vaak weer voort op het avondjournaal.

Verticale hiërarchie

Hoewel journalisten zich als vrij en autonoom zien, werken de meesten binnen hiërarchische organisaties die hun eigen doelen hebben. In de praktijk betekent dat dat eigenaren vooral winst willen behalen of invloed uit willen oefenen op de redactionele inhoud. De eigenaars huren een hoofddirectie en een hoofdredactie om samen de 'formule' te bepalen. De kernredactie neemt op hun beurt weer andere verslaggevers en medewerkers in dienst. Het binnen-groeien van iemand in een organisatie wordt *organisatorische socialisatie* genoemd. Volgens sociologe Gaye Tuchman is dit een belangrijk proces: "omdat het meeste verslaggeverswerk van informatieverzameling per telefoon of buiten de nieuwsredactie gebeurt, kunnen chef-redacteuren dit proces niet superviseren" (Ginneken, 2002, p. 79). Het aannemen van extra personeel om direct toezicht op het arbeidsproces te realiseren, zou een dure investering zijn. Daarom blijven nieuwsorganisaties flexibel en moedigen professionalisme onder hun reporters aan. Dat wil zeggen dat je weet hoe je een bericht maakt dat tegemoet komt aan behoeften en normen van de organisatie. Socioloog

Warren Breed onderzocht hoe 'social control in the newsroom' werkt (Ginneken, 2002, p. 80). De hoogste leiders binnen een formele organisatie stippelen het beleid uit, maar zij moeten ook zorgen dat dit op lagere niveaus wordt uitgevoerd. Er waren allerlei redenen waarom het personeel zich aan de regels hield, bleek uit zijn onderzoek:

1. Institutionele autoriteit en sancties
2. Gevoelens van verplichting en respect ten opzicht van de superieuren
3. Aspiraties om hogerop te komen
4. Afwezigheid van conflicterende loyaliteiten
5. De plezierige aard van de activiteit zelf bijvoorbeeld het groepsgevoel op de nieuwsredactie.

2.2 De Code van Bordeaux

Journalist-zijn is een vrij en onafhankelijk beroep. Overstappen tussen journalistiek en public relations zijn gebruikelijk, net als overstappen tussen journalistiek en andere vormen van schrijven. Je hoeft geen diploma te hebben om jezelf journalist te noemen, maar toch heb je als journalist wel een belangrijke maatschappelijke functie. Daarom zijn er codes zijn opgesteld. Deze journalistieke codes leggen professionele normen en waarden vast, meestal als richtsnoer, soms als voorschrift voor het dagelijkse journalistieke handelen: de do's en don'ts van de journalistiek (Wurff & Schönbach, 2011).

Wereldwijde code

Er zijn honderden verschillende gedragscodes opgesteld voor de journalistiek maar de enige die wereldwijd van invloed is, is de code van Bordeaux⁵. Daarmee is deze code de basis van de journalistiek maar de interpretatie van de code is afhankelijk van de journalistieke cultuur in het betreffende land. Hieronder worden de standpunten van de code van Bordeaux toegelicht met behulp van The Elements of Journalism (Kovach & Rosenstiel, 2007).

1. Eerbied voor waarheid en voor het recht van het publiek op waarheid is de eerste plicht van de journalist

Een journalist moet te allen tijde de waarheid vertellen maar het begrip 'waarheid' is het eerste en meest verwarrende principe volgens The Elements of Journalism (Kovach & Rosenstiel, 2007). Iedereen is het er mee eens dat de taak van de journalist is om de waarheid te vertellen maar wat is 'de waarheid'? Niemand weet precies wat de waarheid is omdat er niet één waarheid is. Het is daarom realistischer om de journalistieke waarheid als een proces te zien. Wanneer de journalist de feiten heeft verzameld, probeert hij deze feiten in een eerlijke en betrouwbare context te zetten, onder voorbehoud van nader onderzoek. Journalist Carl Bernstein noemt dit proces: "de best beschikbare versie van de waarheid" (Kovach & Rosenstiel, 2007, p. 43).

⁵ De code werd in april 1954 vastgelegd in Frankrijk tijdens een congres van The International Federation of Journalists.

Daarom moet men niet van een journalist verwachten dat hij de waarheid (direct) onthult maar juist verborgen feiten aan het licht brengt en deze in relatie zet met andere feiten om zo een realistisch en steeds completer beeld van de waarheid te maken.

2. *Bij het nakomen van deze plicht zal de journalist opkomen voor de volgende twee beginselen: vrijheid in verantwoord bijeenbrengen en publiceren van nieuws, en het recht van faire commentaar en kritiek.*

De journalistiek is er in de eerste plaats voor de burgers. Zij hebben recht op eerlijke en nauwkeurige berichtgeving en dat kan alleen als de journalist verantwoord te werk gaat. Kortom: de eerste loyaliteit van de journalistiek ligt bij de burgers.

3. *De journalist doet zijn berichtgeving alleen berusten op feiten waarvan hij de bron kent. Hij zal wezenlijke informatie niet achterwege laten en geen documenten vervalsen.*

Een journalist is altijd afhankelijk van bronnen maar die gebruikt hij alleen als hij de bron kent. Daarvoor is verificatie van bronnen een belangrijk deel van het journalistieke werk. De toets van het verifiëren is wat journalistiek onderscheidt van entertainment, propaganda, fictie en kunst. Want hoe scheid je de ware informatie van geruchten, praatjes, foutieve herinneringen en manipulatieve agenda's? Hoewel de meeste journalisten geen standaard code volgen, beroept elke journalist zich op een persoonlijke manier van het toetsen en verstrekken van informatie – een eigen individuele toets van verificatie. Een verontrustende ontwikkeling is de komst van internet die het voor journalisten gemakkelijker maakt om verhalen en quotes over te nemen zonder ze te verifiëren, vindt journalist Geneva Overholser (Kovach & Rosenstiel, 2007, p. 86). 'Feiten' zijn een handelsartikel geworden; ze worden gemakkelijk gevonden, opnieuw verpakt en hergebruikt. Het is de druk van de 24-uurs nieuwscyclus die ervoor zorgt dat journalisten zoeken naar een toevoeging voor het verhaal in plaats van naar nieuwe feiten. Toch is verificatie van informatie de meest belangrijke stap voor kwalitatieve journalistiek en publieke discussie.

4. *Bij het verkrijgen van nieuws, foto's en documenten zal hij op faire wijze te werk gaan.*

Journalisten proberen de waarheid te zoeken en daarom is het belangrijk voor een journalist om open en eerlijk te zijn over de zoektocht naar de waarheid. Een journalist zal transparant zijn over zijn werkwijze maar dat kan alleen als hij op een faire wijze te werk gaat. Door transparant te zijn, kan de journalist zijn publiek overtuigen dat hij betrouwbaar is. Daarnaast is transparantie de beste bescherming tegen fouten en misleiding door bronnen en helpt het om informatie goed te verifiëren. Op deze manier geven journalisten meer duidelijkheid over 'hoe ze weten, wat ze weten'. Ook al is hun kennis niet altijd compleet, transparantie zal altijd meer respect van het publiek opleveren.

- 5. Hij zal bereid zijn elke verstrekte informatie die schadelijk of onnauwkeurig blijkt, op royale wijze recht te zetten.*

Gepubliceerde informatie die achteraf foutief blijkt te zijn, kan een journalist nooit uitwissen. Hij kan enkel en alleen nieuwe informatie toevoegen bijvoorbeeld door middel van een rectificatie. Natuurlijk is het mogelijk voor personen die door foutieve informatie aan gezichtsverlies lijden, om naar de rechter te stappen. Media kunnen dan bijvoorbeeld een schadevergoeding betalen.

- 6. Hij zal het beroepsgeheim in acht nemen ten aanzien van de bron van in vertrouwen verkregen informatie.*

Bij gebruik van een anonieme bron, is de journalist verplicht om deze bron geheim te houden maar het gebruik van anonieme bronnen wordt niet aanbevolen. Voor publicaties zijn journalisten vaak afhankelijk van verhalen die door anderen worden verteld. Daarom is het belangrijk dat een journalist de gebruikte bronnen bij naam noemt – transparantie - zodat de lezer kan bepalen of de informatie geloofwaardig is. Uit onderzoek blijkt dat het publiek het gebruik van anonieme bronnen niet erg waardeert. Daarnaast kan een bron anoniem willen blijven om onduidelijke redenen waar de journalist uiteindelijk de dupe van wordt. Joe Lelyveld (Kovach & Rosenstiel, 2007, p. 108) pleit daarom om twee vragen te stellen voordat een journalist een anonieme bron gebruikt:

- 1. How much direct knowledge does the anonymous source have of the event?*
- 2. What, if any, motive might the source have for misleading us, gilding the lily, or hiding important facts that might alter our impression of the information?*

Volgens The Elements of Journalism (Kovach & Rosenstiel, 2007) moet een journalist alleen anonimiteit verlenen aan een bron wanneer de informatie voor het publiek van belang is en de overtuiging dat bekendmaking van de bron, hem in juridische problemen zal brengen. Wanneer dit het geval is, zal een journalist deze bron altijd in bescherming moeten nemen.

- 7. De journalist zal zich bewust zijn van het gevaar van door media verspreide discriminatie, en zal al het mogelijke doen om discriminatie te voorkomen, gebaseerd op, o.a., ras, seks, seksuele geaardheid, taal, godsdienst, politieke of andere meningen en nationale of sociale afkomst.*

Persoonlijke opvattingen kleuren vaak de journalistiek. In The Elements of Journalism (2007) schrijven Kovach en Rosenstiel dat iedereen altijd persoonlijke opvattingen heeft maar een journalist moet zich juist laten informeren door zijn religieuze, ethische en ideologische achtergronden in plaats van deze achtergronden het werk te laten dicteren. De journalist is toegewijd aan de samenleving en niet om een rol als activist te vervullen.

8. *Hij zal als ernstige journalistieke vergrijpen beschouwen: plagiaat, laster, smaad, belediging en ongegronde beschuldigingen; het aanvaarden van steekpenningen, in welke vorm ook, tot het verrichten of het achterwege laten van enige publicatie.*

De journalist verricht zijn werk onafhankelijk om zo een zo objectief mogelijk beeld te geven. De code eindigt met deze oproep: iedere journalist die deze aanduiding waardig is, beschouwt het als zijn plicht bovenstaande beginselen oprecht in acht te nemen. Met inachtneming van de algemene wetgeving van zijn land zal hij in beroepszaken slechts de rechtspleging van zijn vakgenoten erkennen; hij verwerpt elke tussenkomst van overheidspersonen of anderen.

2.3 De Keniaanse gedragscode

De Keniaanse gedragscode voor de journalistiek werd in 2013 vastgelegd in de Mediawet. De Media Council of Kenya wil met deze code de ethische normen bij journalisten en mediabedrijven bevorderen. Daarnaast is één van de belangrijkste functies van de Mediaraad het bevorderen en beschermen van de vrijheid en onafhankelijkheid van de media. Hieronder staat de Keniaanse gedragscode beschreven.

1) *Accuracy and Fairness*

- a. A person subject to this Act shall write a fair, accurate and an unbiased story on matters of public interest.*
- b. All sides of the story shall be reported, wherever is possible.*
- c. Comments shall be sought from anyone who is mentioned in an unfavourable context and evidence of such attempts to seek the comments shall be kept.*
- d. Whenever it is recognised that an inaccurate, misleading or distorted story has been published or broadcast, it shall be corrected promptly.*
- e. Corrections shall present the correct information and shall not restate the error except when clarity demands.*
- f. An apology that results from the determination of the Council shall be published or broadcast whenever appropriate in such manner as the Council may specify.*
- g. A correction under this paragraph shall be given same prominence as that given to the information being corrected.*
- h. A person subject to this Act shall not publish a story that fall short of factual accuracy and fairness.*
- i. A person subject to this Act, while free to be partisan, shall distinguish clearly in their reports between comment, conjecture and fact.*
- j. Headings shall reflect and justify the matter printed under them.*
- k. A person subject to this Act shall present news fairly and impartially, placing primary value on significance and relevance.*

l. A person subject to this Act shall treat all subjects of news coverage with respect and dignity, showing particular compassion to victims of crime or tragedy.

m. A person subject to this Act shall seek to understand the diversity of their community and inform the public without bias or stereotype and present a diversity of expressions, opinions and ideas in context.

n. A person subject to this Act shall present analytical reporting based on professional perspective, not personal bias.

Eerlijkheid en nauwkeurigheid is het onderwerp van het eerste punt van de code. Opvallend is dat de Keniaanse code het woord 'fairness' (= eerlijkheid) gebruikt in plaats van waarheid. De code licht dit onderwerp toe met maar liefst vijftien regels. Waarbij de eerste regels gaan over het publiceren van een artikel. Dit punt wordt in de Code van Bordeaux aangeduid met 'het verantwoord bijeenbrengen en publiceren van nieuws'. In de Keniaanse Code wordt uitgelegd wat dit inhoudt: het artikel moet *eerlijk, nauwkeurig en onpartijdig* geschreven worden daarbij moeten alle kanten van het verhaal worden belicht. Personen die in een negatieve context worden genoemd, moet om een reactie worden gevraagd en het bewijs van pogingen tot contact moet worden bewaard. Wanneer blijkt dat er een *onjuist, misleidend of vervormd* artikel is gepubliceerd pleit de code voor het direct corrigeren daarvan. Dit wordt in de Code van Bordeaux verwoord met 'de journalist zal elke verstekte informatie die onnauwkeurig blijkt, op royale wijze rechtzetten'. Vervolgens wordt in de Keniaanse code uitgelegd hoe deze correctie moet plaatsvinden: de juiste informatie moet worden gepubliceerd. De foutieve informatie mag daarbij niet herformuleerd worden tenzij er duidelijkheid moet worden gegeven. Daarnaast moet een excuus worden gepubliceerd en krijgt de correctie net zoveel bekendheid als de foutief gepubliceerde informatie en mag dus niet worden 'verstopt'.

De laatste zeven punten benadrukken nog eens wat 'a person to this subject' moet doen en laten. De code legt uit wat de bovengenoemde punten in de praktijk inhouden. Dat betekent dat een journalist geen artikel plaatst dat onjuistheden bevat. Daarnaast is hij verplicht duidelijk onderscheid te maken tussen commentaar, vermoedens en feiten. Koppen zullen recht doen aan het bijbehorende artikel. De journalist publiceert het nieuws *eerlijk en onpartijdig*. Ook behandelt hij het nieuws met respect en waardigheid waaruit medeleven blijkt voor slachtoffers van misdrijven. En hij moet zich verplaatsen in de gemeenschap en het publiek informeren zonder vooringenomenheid of stereotyperingen en presenteert een verscheidenheid van uitdrukkingen, meningen en ideeën.

2) Independence

a. Journalists shall defend the independence of all journalists from those seeking influence or control over news content.

b. A person subject to this Act shall:

- Gather and report news without fear or favour, and resist undue influence from any outside

forces, including advertisers, sources, story subjects, powerful individuals and special interest groups;

- Resist those who would buy or politically influence news content or who would seek to intimidate those who gather and disseminate news;

- Determine news content solely through editorial judgement and not the result of outside influence;

- Resist any self-interest or peer pressure that might undermine journalistic duty and service to the public;

- Recognise that sponsorship of the news shall not be used in any way to determine, restrict or manipulate content;

- Refuse to allow the interests of ownership or management to influence news judgement and content inappropriately.

Het tweede hoofdstuk van de code is *onafhankelijkheid*. Daarmee wordt bedoeld dat de journalist de onafhankelijkheid verdedigt tegenover een ieder die zeggenschap of invloed wil uitoefenen op de nieuwshoud. Dit punt gaat dus in op de onafhankelijkheid in het verzamelen van nieuws. In de Code van Bordeaux opgeschreven als 'bij het verkrijgen van nieuws, foto's en documenten zal de journalist op faire wijze te werk gaan'. Hoe dat in de praktijk wordt gebracht wordt vervolgens toegelicht. Een journalist zal nieuws zonder angst of gunst verzamelen en is bestand tegen ongepaste beïnvloeding van buitenaf waaronder adverteerders, bronnen, individuen en belangengroepen. Hij weerstaat de pogingen van een persoon die nieuwshoud wil kopen of politiek wil beïnvloeden. De inhoud van het nieuws mag alleen redactioneel worden bepaald en niet het gevolg zijn van invloeden van buitenaf. De journalist wordt geacht elk eigenbelang te weerstaan die de journalistieke plicht en dienstverlening aan het publiek zou kunnen ondermijnen. Ook mag de sponsoring van nieuws niet worden gebruikt om de inhoud te bepalen, te beperken of te manipuleren. En de journalist weigert om directie en management het recht te verlenen om de nieuwshoud te beïnvloeden.

3) *Integrity*

a. Journalists shall present news with integrity and common decency, avoiding real or perceived conflicts of interest, and respect the dignity and intelligence of the audience as well as the subjects of news.

b. A person subject to this Act shall:

- Identify sources whenever possible. Confidential sources shall be used only when it is clearly in public interest to gather or convey important information or when a person providing information might be harmed;

- Clearly label opinion and commentary;

- Use technological tools with skill and thoughtfulness, voiding techniques that skew facts, distort reality, or sensationalise events;

- Use surreptitious news gathering techniques including hidden cameras or microphones, only if there is no other way of obtaining stories of significant public importance, and if the technique is explained to the audience.

c. A person subject to this Act shall not:

- Pay news sources who have vested interest in a story;

- Solicit or accept gifts, favours or compensation from those who might seek to influence coverage;

- Engage in activities that may compromise their integrity or independence.

Integriteit wordt in de code toegelicht als: journalisten zullen nieuws presenteren met integriteit en goede zeden, ze vermijden echte of vermeende belangenverstrengeling en hebben respect voor de waardigheid en intelligentie van het publiek alsmede de onderwerpen in het nieuws. De Keniaanse journalist zal altijd de bronnen benoemen. Anonieme bronnen mogen alleen gebruikt worden wanneer het in het openbaar belang is of wanneer de persoon kan worden geschaad bij bekendmaking van zijn identiteit. De journalist wordt geacht altijd duidelijk te zijn in advies en commentaar. Daarnaast gebruikt hij technologische hulpmiddelen met vaardigheid en bedachtzaamheid om technieken te vermijden die feiten schuintrekken, de werkelijkheid vervormen of gebeurtenissen sensationaliseren. Gebruik heimelijke nieuwsgaringstechnieken zoals verborgen camera's alleen wanneer er geen andere manier is om de informatie te verkrijgen en deze van groot algemeen belang zijn.

4) Accountability

A person subject to this Act shall recognise that they are accountable for their actions to the public, the profession and themselves therefore they shall:

- Actively encourage adherence to these standards by all journalists and media practitioners;

- Respond to public concerns, investigate complaints and correct errors promptly;

- Recognise that they are duty-bound to conduct themselves ethically.

Het vierde punt licht de *verantwoordelijkheid* van de journalist toe. Hier wordt ingehaakt op de 'eerste plicht' van de journalist zoals het in de Code van Bordeaux wordt benoemd. Deze eerste plicht is de verantwoordelijkheid van zijn daden die de journalist heeft tegenover het publiek en zijn beroep. Hij laat die verantwoordelijkheid blijken door de regels van de code actief na te leven en ook andere journalisten en mediabedrijven aan te moedigen de code te handhaven.

Daarnaast reageert hij op publieke bezorgdheid, onderzoekt hij klachten en corrigeert fouten onmiddellijk. Ook erkent de journalist dat het zijn plicht is om zich ethisch te gedragen.

5) Opportunity to reply

a. A fair opportunity to reply to inaccuracies shall be given to organisations when reasonably called for. If the request to correct inaccuracies in a story is in the form of a letter, the editor has the discretion to publish it in full or in its abridged and edited version, particularly when it

is too long, but the remainder shall be an effective reply to the allegations.

b. The summarised version of the reply shall not lose the core content.

Een opvallend punt is de mogelijkheid om te antwoorden. Daarmee wordt bedoeld dat de organisaties de mogelijkheid hebben om een verzoek in te dienen om onjuistheden te corrigeren. Dit punt is in principe al behandeld in het eerste hoofdstuk van deze code waarin werd toegelicht hoe de journalist foutief gepubliceerde informatie corrigeert. Maar daaraan werd dit ‘hoofdstuk’ toegevoegd om toe te lichten wat er moet gebeuren wanneer het verzoek wordt ingediend in de vorm van een brief: de hoofdredacteur is verplicht deze helemaal of in verkorte versie te publiceren. Wanneer een bewerkte versie wordt gepubliceerd mag deze de kern van de inhoud niet verliezen.

6) *Unnamed sources*

a. Unnamed sources shall not be used unless the pursuit of the truth will best be served by not disclosing the source who, shall be known by the editor and reporter.

b. When material is used in a report from sources other than the reporter's, these sources shall be indicated to the story.

Het gebruik van *anonieme bronnen* werd al eerder genoemd onder de kopje ‘integrity’. In dit ‘hoofdstuk’ wordt verder toegelicht dat deze bronnen niet gebruikt mogen worden tenzij de waarheid het best wordt gediend bij geheimhouding van de bron, die bekend is bij de hoofdredacteur en verslaggever. Wanneer er ander bronnenmateriaal wordt gebruikt dan de bronnen van de verslaggever, moet dit worden vermeld in het verhaal. Dit hoofdstuk vindt zijn oorsprong in de Code van Bordeaux waar wordt gepleit voor het beroepsgeheim met betrekking tot in vertrouwen verkregen informatie.

7) *Confidentiality*

A person subject to this Act has a professional obligation to protect confidential sources of information.

Nogmaals volgt er een kopje waarbij de journalist wordt gewezen op zijn ‘professionele verplichting om vertrouwelijke bronnen te beschermen’. Hetzelfde beroepsgeheim waarover de Code van Bordeaux spreekt en ook al twee keer onder de aandacht is gebracht in deze code.

8) *Misrepresentation*

Journalists shall generally identify themselves and not obtain or seek information or pictures through misrepresentation or subterfuge. Subterfuge can be justified only in the public interest and only when material cannot be obtained by any other means.

Bij het verkrijgen van informatie is de journalist verplicht om op faire wijze te werk te gaan, zo staat in de Code van Bordeaux. De Keniaanse code haakt hierop in met de wijze waarop de journalist zich presenteert. De journalist moet zich altijd identificeren en geen foto's of informatie

verkrijgen door zich anders voor te doen. Dit kan alleen worden gerechtvaardigd wanneer het in het algemeen belang is en het materiaal niet op een andere manier kan worden verkregen.

9) Obscenity, taste and tone in reporting

a. In general, persons subject to this Act shall not publish obscene or vulgar material unless such material contains news.

b. Publication of photographs showing mutilated bodies, bloody incidents and abhorrent scenes shall be avoided unless the publication or broadcast of such photographs will serve the public interest.

c. Where possible an alert shall be issued to warn viewers or readers of the information being published.

Punt negen behandelt de manier van het publiceren van foto's. Journalisten publiceren geen obscene of vulgair materiaal tenzij dit materiaal nieuws bevat. Daarnaast worden foto's van verminkte lichamen, bloedige incidenten en weerzinwekkende scènes vermeden tenzij het publiceren daarvan het algemeen belang dient. Ook wordt de media geacht om waar mogelijk een waarschuwing te geven van informatie die als schokkend kan worden ervaren.

10) Paying for news and articles

A person subject to this Act shall not receive any money as an incentive to publish any information.

Punt tien is kort maar krachtig: een journalist ontvangt geen geld als stimulans om informatie te publiceren. Dit komt overeen met de journalistieke vergrijpen die genoemd worden in de Code van Bordeaux.

11) Covering ethnic, religious and sectarian conflict

a. News, views or comments on ethnic, religious or sectarian dispute shall be published or broadcast after proper verification of facts and presented with due caution and restraint in a manner which is conducive to the creation of an atmosphere congenial to national harmony, amity and peace.

b. News reports or commentaries shall not be written or broadcast in a manner likely to inflame the passions, aggravate the tension or accentuate the strained relations between the communities concerned.

c. Articles or broadcasts with the potential to exacerbate communal trouble shall be avoided.

De publicatie van nieuws werd al in het eerste punt van deze code uitgebreid behandeld maar nu is er ook specifiek aandacht voor het publiceren van etnisch of religieus nieuws. De code schrijft dat nieuws, meningen of opmerkingen over etnische, religieuze of sektarische geschillen worden gepubliceerd of uitgezonden na verificatie van de feiten en gepresenteerd met de nodige voorzichtigheid en terughoudendheid op een wijze die bevorderlijk is voor de nationale harmonie, vriendschap en vrede. Vervolgens wordt opnieuw duidelijk gemaakt dat nieuwsberichten of

commentaren niet mogen worden geschreven op een manier die spanningen verergert of gespannen relaties tussen gemeenschappen accentueert. En dus moeten artikelen of uitzendingen die gemeenschappelijke problemen verergeren, vermeden worden. Dat dit punt in de code speciaal wordt toegelicht, heeft waarschijnlijk te maken met de verschillende stammen in Kenia en de onderliggende spanningen die daarbij horen.

12) Recording interviews and telephone conversations

- a. Except in justifiable cases, a person subject to this Act shall not tape or record anyone without the person's knowledge. An exception may be made only if the recording is necessary to protect the journalist in a legal action or for some other compelling reason. In this context these standards also apply to electronic media.*
- b. Before recording a telephone conversation for broadcast, or broadcasting a telephone conversation live, a station shall inform any party to the call of its intention to broadcast the conversation.*
- c. This, however, does not apply to conversation whose broadcast can reasonably be presumed, for example, telephone calls to programmes where the station customarily broadcasts calls.*

Het twaalfde hoofdstuk behandelt het onderwerp 'opnemen van interviews en telefoongesprekken'. In de code staat dat behalve in gerechtvaardigde gevallen er geen gesprekken mogen worden opgenomen zonder medeweten van de persoon in kwestie. De code noemt vervolgens een uitzondering: een opname is noodzakelijk om de journalist in een juridische actie of om andere dwingende redenen te beschermen. Voor de opname van een telefoongesprek voor de uitzending, of live in de uitzending, zal een station de partij van tevoren informeren. Maar dit is niet van toepassing op het gesprek waarvan uitzending kan worden vermoed zoals programma's waarin het station altijd gesprekken uitzendt.

13) Privacy

- a. The public's right to know shall be weighed against the privacy rights of people in the news.*
- b. Journalists shall stick to the issues.*
- c. Intrusion and inquiries into an individual's private life without the person's consent are not generally acceptable unless public interest is involved. Public interest shall itself be legitimate and not merely prurient or morbid curiosity.*
- d. Things concerning a person's home, family, religion, tribe, health, sexuality, person life, and private affairs are covered by the concept of privacy except where these impinge upon the public.*

Privacy: het recht van het publiek om te weten moet afgewogen worden tegen het recht op privacy van de mensen in het nieuws, schrijft de code. De journalist heeft niet het recht om zonder toestemming onderzoek te doen naar de persoonlijke levenssfeer van een persoon tenzij

het algemeen belang daarmee wordt gediend. Zaken met betrekking tot iemand huis, familie, religie, geslacht, gezondheid, seksualiteit, persoonlijk leven en privé zaken vallen onder het begrip privacy behalve wanneer deze van invloed zijn op het publiek.

14) Intrusion into grief and shock

a. In cases of involving personal grief or shock, inquiries shall be made with sensitivity and discretion.

b. In hospitals, journalists shall identify themselves and obtain permission from a responsible executive before entering non-public areas of hospitals or similar institutions to pursue enquiries.

Hoe de journalist te werk moet gaan wordt opnieuw toegelicht bij een specifiek onderwerp: verdriet en shock. In deze gevallen worden vragen gesteld met gevoeligheid en discretie. In ziekenhuizen zullen journalisten zich identificeren en toestemming verkrijgen van een verantwoordelijke alvorens niet-openbare ruimtes van ziekenhuizen of soortgelijke instellingen te betreden. Dit heeft alles te maken met de 'faire wijze' waarop de journalist te werk moet gaan volgens de Code van Bordeaux. Een breed begrip en opvallend is dat de Keniaanse code dit in veel specifieke gevallen uitlegt.

15) Gender non-discrimination

Women and men shall be treated equally as news subjects and news sources.

Het gebruik van bronnen is al verschillende keren toegelicht maar de code wil ook benadrukken dat mannen en vrouwen gelijkwaardig behandeld worden als nieuwsbronnen en nieuwsonderwerpen. Dus geen discriminatie op grond van sekse door journalisten.

16) Financial journalism

a. Journalists shall not use financial information they receive in advance for their own benefit, and shall not pass the information to others.

b. Journalists shall not write or broadcast about shares, securities and other market instruments in whose performance they know they or their close families have a significant financial interest, without disclosing the interest to the editor.

c. Journalists shall not buy or sell, directly or through nominees or agents, shares or securities and other market instruments about which they intend to write in the near future.

Financiële journalistiek: journalisten zullen financiële informatie die zij ontvangen voor hun eigen voordeel gebruiken en de gegevens niet aan andere doorgeven. Daarnaast zullen zij niet schrijven over aandelen, effecten en andere marktinstrumenten. Ook mogen journalisten geen aandelen kopen wanneer ze voornemens hebben om erover te schrijven.

17) Letters to the editor

An editor who decides to open a column on a controversial subject is not obliged to publish

all the letters received in regard to that subject. The editor may select and publish only some of them either in their entirety or the gist thereof. However, in exercising this right, the editor shall make an honest attempt to ensure that what is published is not one-sided but presents a fair balance between the pros and the cons of the principal issue. The editor shall have the discretion to decide at which point to end the debate in the event of a rejoinder upon rejoinder by two of more parties on a controversial subject.

Een totaal ander onderwerp waar eigenlijk geen link te leggen is met de Code van Bordeaux. Toch is het opgenomen in de Keniaanse code: brieven aan de hoofdredacteur. Daarin staat dat de hoofdredacteur die besluit om een column over een controversieel onderwerp te openen niet verplicht is om alle ontvangen brieven met betrekking tot dat onderwerp te publiceren. Hij kan de brieven selecteren en deze in zijn geheel of slechts de kern ervan publiceren. Echter, hij zorgt er wel voor dat er een evenwichtig beeld wordt gegeven van de ontvangen brieven. Daarnaast heeft de hoofdredacteur de vrijheid om te zeggen wanneer het debat wordt beëindigd.

18) Protection of children

a. Children shall not be identified in cases concerning sexual offences, whether as victims, witnesses or defendants. Except in matters of public interest, for example, cases of child abuse or abandonment, journalists shall not normally interview or photograph children on subjects involving their personal welfare in the absence, or without the consent, of a parent or other adult who is responsible for the children.

b. Children shall not be approached or photographed while at school and other formal institutions without the permission of school authorities.

c. In adhering to this principle, a journalist shall always take into account specific cases of children in difficult circumstances.

Opnieuw wordt de gedetailleerdheid van deze code duidelijk bij het punt: *Bescherming van kinderen*. Het begrip ‘op faire wijze te werk gaan’ wordt opnieuw uitgelegd met betrekking tot een specifiek onderwerp. De code schrijft dat kinderen niet worden geïdentificeerd in zaken betreffende seksuele misdrijven hetzij als slachtoffers, getuigen of verdachten. Behalve in zaken van publiek belang, bijvoorbeeld in gevallen van kindermishandeling of verwaarlozing. Ook zullen journalisten geen kinderen interviewen of fotograferen over onderwerpen met betrekking tot hun persoonlijke welzijn in de afwezigheid, of zonder de toestemming van een ouder of andere volwassene die verantwoordelijk is voor het kind. Kinderen worden niet benaderd of gefotografeerd terwijl ze op school of een andere formele instelling zijn zonder toestemming van de schoolautoriteiten. Daarnaast wordt van de journalist verwacht dat hij rekening houdt met kinderen in moeilijke omstandigheden.

19) Victims of sexual offences

The media shall not identify victims of sexual assault or publish material likely to contribute to such identification.

Na de kinderen volgt het onderwerp *slachtoffers van seksueel geweld*. De media zal geen slachtoffers van seksueel geweld identificeren of materiaal publiceren dat bijdraagt tot de identificatie van deze personen.

20) Use of pictures and names

a. As a general rule, the media shall apply caution in the use of pictures and names and shall avoid publication when there is a possibility of harming the persons concerned.

b. Manipulation of pictures in a manner that distorts reality and accuracy of news shall be avoided.

c. Pictures of grief, disaster and those that embarrass and promote sexism shall be discouraged.

Het gebruik van foto's en namen is het twintigste hoofdstuk van de code. Dit punt kwam al gedeeltelijk aan de orde onder het kopje 'integrity' maar wordt nu verder toegelicht. Als algemene regel geldt dat de media de nodige voorzichtigheid toepast bij het gebruik van foto's en namen en vermijdt publicaties die negatieve gevolgen kunnen hebben voor betrokkenen. Foto's die de realiteit vervormen worden vermeden. Foto's van verdriet, rampen en seksisme worden alleen geplaatst wanneer nodig.

21) Innocent relatives and friends

The media shall not identify relatives or friends of persons convicted or accused of crime unless the reference to them is necessary for the full, fair and accurate reporting of the crime or legal proceedings.

Na de onderwerpen kinderen en slachtoffers van seksueel geweld, is het nu de beurt aan *onschuldige familieleden en vrienden*. De media zal geen familieleden of vrienden bekend maken van personen die zijn veroordeeld of beschuldigd van een misdrijf tenzij een verwijzing naar hen nodig is voor de volledige, eerlijke en nauwkeurige rapportage van de misdaad of gerechtelijke procedure.

22) Acts of violence

a. The media shall avoid presenting acts of violence, armed robberies, banditry and terrorist activities in a manner that glorifies such anti-social conduct.

b. Newspapers shall not allow their columns to be used for writings which tend to encourage or glorify social evils, warlike activities, ethnic, racial or religious hostilities.

De media moet zich bewust zijn van zijn invloed en dus discriminatie voorkomen, schrijft de Code van Bordeaux. In de Keniaanse code draait het vooral om terrorisme: de media moet voorkomen dat daden van geweld, gewapende overvallen, banditisme en terroristische activiteiten op een

verheerlijkte manier worden gepresenteerd. Daarnaast zullen kranten niet toestaan dat hun kolommen worden gebruikt voor verhalen die sociale misstanden, oorlogszuchtige activiteiten en andere vijandelijkheden aanmoedigen of verheerlijken.

23) Editor's responsibilities

- a. The editor shall assume the responsibility for all content, including advertisements, published in a newspaper.*
- b. If responsibility is disclaimed, this shall be explicitly stated beforehand.*

Opvallend is de aandacht voor de verantwoordelijkheid van de hoofdredacteur. De hoofdredacteur heeft de verantwoordelijkheid voor alle inhoud inclusief reclame. Als deze verantwoordelijkheid niet wordt genomen, wordt dit expliciet vooraf vermeld.

24) Advertisements

- a. The editor shall not allow any advertisement which is contrary to any aspect of this Code of Conduct.*
- b. The editor shall be guided by the advertiser's code of conduct issued under this Act.*

En ook advertenties worden benoemd. De hoofdredacteur zal elke advertentie die in strijd is met enig aspect van deze code niet toestaan.

25) Hate speech

- a. Quoting persons making derogatory remarks based on ethnicity, race, creed, colour and sex shall not be allowed.*
- b. Racist or negative ethnic terms shall be avoided.*
- c. Careful account shall be taken of the possible effect upon the ethnic or racial group concerned, and on the population as a whole, and of the changes in public attitudes as to what is and what is not acceptable when using such terms.*

Het laatste hoofdstuk heeft betrekking op het gevaar van door de media verspreide discriminatie wat beschreven wordt in de Code van Bordeaux. In deze code wordt het *haat zaaien* genoemd. Om dit te voorkomen zijn quotes van personen die denigrerende opmerkingen op basis van etniciteit, ras, geloof, kleur en geslacht bevatten, niet toegestaan. Ook racistische of negatieve etnische termen moeten worden vermeden. Daarnaast wordt zorgvuldig rekening gehouden met het mogelijke effect op de betrokken etnische of raciale groep, en op de bevolking als geheel.

Opvallende zaken

Opvallend is de omvang van de Keniaanse Code of Conduct. Met 25 thema's is het een uitgebreide gedragscode. Dat is te wijten aan de gedetailleerdheid door bijvoorbeeld 'de faire werkwijze van de journalist' op verschillende gebieden (slachtoffers van seksueel geweld, kinderen, onschuldige familieleden) toe te lichten. Door het uitschrijven van veel verschillende situaties is er weinig ruimte voor het persoonlijk toepassen van deze code door een journalist. Dat

komt ook doordat de code duidelijk beschrijft wat de journalist wel en niet mag waardoor het meer op een wet begint te lijken. Storend is de slechte opbouw van de wet. Sommige hoofdstukken hadden bij elkaar gevoegd kunnen worden of in logische volgorde kunnen staan.

2.4 De Nederlandse gedragscode

Het Genootschap van Hoofdredacteuren stelde de eerste Nederlandse gedragscode op in 1995. De journalistieke gedragscode onderging voor het laatst een wijziging tijdens de jaarvergadering in 2008 in Middelburg. De Raad van de Journalistiek gebruikt de gedragscode als uitgangspunt bij de beoordeling van klachten.

Waarheidsgetrouw

In de Nederlandse code wordt direct over het woord *waarheid* (ook wel aangeduid als *werkelijkheid*) gesproken in tegenstelling tot de Keniaanse code. Daardoor is het eerste punt van deze code vergelijkbaar met de Code van Bordeaux. Dit hoofdstuk behandelt ‘eerbied voor waarheid en voor het recht van het publiek op de waarheid’ en wordt hieronder verder uitgewerkt.

- 1. Bij het doorgeven van nieuws neemt de journalist de werkelijkheid zoals hij die aantreft en waarneemt als uitgangspunt. De verificatie van feiten en de weergave van uiteenlopende meningen belichamen het journalistieke streven naar objectiviteit.*

Dit punt vloeit voort uit het eerste punt van de Code van Bordeaux. In de Nederlandse code wordt kort en bondig toegelicht dat de verificatie van feiten en een weergave van uiteenlopende meningen bijdraagt aan het weergeven van de werkelijkheid. Door deze korte toelichting verschilt de code al direct van de Keniaanse Code die juist erg uitgebreid is. Opvallend dat naast het woord *waarheid*, de *verificatie van feiten* alleen wordt benoemd met betrekking tot publicaties naar aanleiding van etnische, religieuze of sektarische geschillen. De Keniaanse code pleit wel voor het ‘*nauwkeurig*’ werken van de journalisten en noemt alleen als één van de vereisten: het weergeven van uiteenlopende meningen.

- 2. De journalist brengt in de berichtgeving een duidelijk onderscheid aan tussen feiten, beweringen en meningen.*

In de Code van Bordeaux ook wel het ‘verantwoord publiceren van nieuws’ genoemd. In de Keniaanse Code wordt dit benoemd onder het kopje *nauwkeurig* te werk te gaan. Er zijn verder geen opmerkelijke verschillen te onderscheiden.

- 3. De journalist gaat zorgvuldig en integer te werk en geeft daarvan ook blijk in zijn berichtgeving door verantwoording af te leggen over zijn journalistieke methoden.*

De werkwijze van de journalist vormt een belangrijk punt. De Code van Bordeaux pleit voor ‘het verantwoord bijeenbrengen en publiceren van nieuws’ en ‘het verkrijgen van nieuws en documenten op faire wijze’. Om dit in de praktijk toe te passen, pleit deze code voor de

verantwoording van de journalistieke methoden die gebruikt zijn. Maar de Keniaanse code verstaat onder *integrity* de presentatie van het nieuws en de omgang met bronnen. Daarom komt dit meer overeen de eerder genoemde *nauwkeurigheid*. Daarover zegt de Keniaanse code dat het verhaal van alle kanten belicht moet worden. Verder wordt niet gesproken over (de verantwoording van) journalistieke methoden.

4. *In zijn berichtgeving maakt de journalist de feiten waar mogelijk controleerbaar.*
5. *De journalist controleert de feiten in zijn berichtgeving en maakt die feiten waar mogelijk controleerbaar.*

Deze twee punten lijken dubbel te worden behandeld en dat terwijl het ‘controleren van feiten’ in de Keniaanse code helemaal niet terug te vinden is. In de code van Bordeaux wordt alleen gesproken over het gebruik van feiten waarvan de journalist de bron kent. Oftewel het draait hier om verificatie maar in de Nederlandse code wordt ook de transparante werkwijze van de journalist benadrukt.

6. *Bij het bewerken van nieuws, in tekst, geluid, beeld of combinaties daarvan (infografieken, animaties) maakt de journalist duidelijk waaruit zijn bewerking bestond.*

De bewerking van nieuws, tekst, geluid, beeld of andere combinaties wordt niet in de Keniaanse code vermeld. Enkel is er aandacht voor het bewerken van ingezonden brieven waarover wordt gezegd dat de inhoud van de brief altijd behouden moet worden. Dit vloeit, net als bovengenoemd punt, voort uit de transparante werkwijze van de journalist waar verder niet over gesproken wordt in de Code van Bordeaux.

7. *De journalist die in zijn berichtgeving fictieve elementen verwerkt, door namen van betrokkenen te wijzigen of feiten te dramatiseren, legt daarvan telkens rekenschap af.*

In de Keniaanse Code is een vergelijkbare regel niet terug te vinden. Er is aandacht voor voorzichtigheid bij het gebruik van namen en personen maar niet voor het wijzigen of aanpassen van feiten en het transparant zijn daarin.

8. *In columns, recensies, opiniërende berichten en vergelijkbare genres komt de journalist een grotere vrijheid toe dan in andere berichtgeving, waar het gaat om het controleren van feiten, het achterwege laten van wederhoor, en het door elkaar gebruiken van feiten en fictie.*

In dit punt worden specifieke berichten benoemd en hoe deze verschillen van andere journalistieke producties. Dit zien we alleen terug in de Keniaanse code onder het kopje: ‘brieven aan de hoofdredacteur’. Verder is er geen onderscheid in verschillende journalistieke genres.

- 9. De journalist die verwijst naar informatie van derden, door een ander medium als bron te noemen of door het aanbrengen van een hyperlink, doet dat openlijk en royaal, maar is daarmee niet per se verantwoordelijk voor de inhoud van de onderliggende informatie.*

Over het gebruik van andere bronnen wordt in de Keniaanse code gezegd: wanneer er andere bronnen worden gebruikt dan die van de verslaggever, moet dit worden vermeld.

Onafhankelijk

Het woord onafhankelijkheid wordt niet genoemd in de code van Bordeaux maar omschreven als 'de journalist verwerpt elke tussenkomst van overheidspersonen of anderen'. Het begrip 'onafhankelijkheid' wordt door de Nederlandse code toegelicht in vier punten.

- 1. De journalist verricht zijn werk in onafhankelijkheid en vermijdt (de schijn van) belangenverstrengeling.*

Al in het eerste punt van de Keniaanse code wordt het woord 'onpartijdig' genoemd. Vervolgens volgt het kopje 'onafhankelijk' waarbij de onafhankelijk tegenover ieder die zeggenschap wil uitoefenen op de nieuwsinhoud, wordt toegelicht. In het derde punt wordt nog eens benoemd dat een journalist echte of vermeende belangenverstrengeling vermijdt. Kortom dit punt heeft ook veel aandacht in de Keniaanse code maar staat niet in een logische volgorde.

- 2. De journalist zal, indien hij gebonden is aan enige politieke partij, belangenvereniging of bedrijf anders dan de uitgever van zijn eigen medium, daarvan in zijn berichtgeving telkens rekenschap geven indien dat voor de beoordeling van het bericht relevant is.*

In tegenstelling tot de Nederlandse code, wordt in de Keniaanse geen situatie geschetst waarin de journalist wel partijdig is.

- 3. De journalist maakt geen misbruik van zijn positie.*

In de Keniaanse code aangeduid als 'misrepresentation'. De journalist zal zich altijd identificeren en geen informatie of foto's verkrijgen door zich anders voor te doen, staat in de Keniaanse code. Wat betekent dat hij zich altijd voorstelt als journalist. Dit dekt minder situaties dan de Nederlandse code die het niet alleen heeft over de manier waarop de journalist zich voorstelt.

- 4. De journalist neemt geen materiële of immateriële vergoedingen aan die bedoeld zijn berichtgeving te beïnvloeden, te bevorderen of tegen te gaan.*

In de Code van Bordeaux staat het aannemen van materiële of immateriële vergoedingen onder het begrip 'journalistieke vergrijpen'. 'Journalisten zullen geen geld aannemen om informatie te publiceren' staat geschreven in de Keniaanse code. Opvallend is dat alleen over geld wordt gesproken.

Fair

De eerlijke werkwijze van de journalist. In de code van Bordeaux kort benoemd als: 'bij het verkrijgen van nieuws, foto's en documenten zal de journalist op faire wijze te werk gaan'. In de Nederlandse code met negen punten toegelicht en daarmee één van de meest uitgebreide hoofdstukken van deze code.

1. Bij het verzamelen, selecteren en bewerken van nieuws gaat de journalist fair te werk.

Oftewel dit punt is letterlijk overgenomen uit de Code van Bordeaux. Minder letterlijk staat het in de Keniaanse code. De faire werkwijze wordt behandeld in het eerste kopje van de code ook wel 'het eerlijk, nauwkeurig en onpartijdig' schrijven van een artikel genoemd.

2. De journalist beschermt bronnen aan wie hij vertrouwelijkheid heeft toegezegd.

De bronbescherming wordt benoemd in de Code van Bordeaux en komt ook duidelijk terug in de Keniaanse code. In hoofdstuk 7 waarbij duidelijk wordt vermeld dat het de professionele verplichting van de journalist is om vertrouwelijke bronnen te beschermen.

3. De journalist die zich baseert op anonieme bronnen moet aannemelijk maken dat zijn bronnen betrouwbaar zijn, de informatie niet op andere wijze kon worden verkregen en hij die zo goed mogelijk elders heeft geverifieerd.

In tegenstelling tot de Keniaanse code, pleit de Nederlandse code voor verantwoording voor het gebruik van anonieme bronnen en de verificatie daarvan. De Keniaanse code maakt alleen duidelijk dat het gebruik van anonieme bronnen niet aan te raden is en alleen aangemoedigd wordt wanneer het dient voor het algemeen belang of wanneer bij bekendmaking de bron geschaad kan worden.

4. Het zoeken naar hoor en wederhoor is een journalistiek basisprincipe. In het bijzonder bij het publiceren van beschuldigingen of verdachtmakingen aan het adres van een persoon of organisatie, past de journalist wederhoor toe. De beschuldigde krijgt voldoende gelegenheid, liefst in dezelfde publicatie en zonder onredelijke tijdsdruk, te reageren op de aantijging.

Het toepassen van hoor en wederhoor werd in het eerste hoofdstuk van de Keniaanse code al onder de aandacht gebracht. Daarbij wordt de journalist verplicht om personen die in negatieve context worden genoemd, om een reactie te vragen. Uitzonderlijk is dat zelfs het bewijs van zoeken van contact met deze persoon moet worden bewaard.

5. De journalist zal de privacy van personen niet verder aantasten dan in het kader van een open berichtgeving noodzakelijk is.

De Keniaanse code legt het woord privacy uitgebreid uit: zaken met betrekking tot iemands huis, familie, religie, geslacht, gezondheid enzovoort. De privacy van mensen in het nieuws moet afgewogen worden tegen het recht van het publiek om te weten. De Nederlandse code blijft echter beknopt.

- 6. De journalist ontziet de privacy van slachtoffers, nabestaanden, patiënten maar ook van verdachten en daders door de algemene herkenbaarheid van betrokkenen in de berichtgeving te vermijden in al die gevallen waarin deze personen onevenredig nadeel van herkenbaarheid zullen ondervinden en voor zover het vermijden van herkenbaarheid niet in strijd is met het belang van een adequate berichtgeving.*

Het gebruik van namen en foto's moeten met voorzichtigheid worden gepubliceerd, schrijft de Keniaanse code. De media vermijdt publicaties die negatieve gevolgen kunnen hebben voor betrokkenen. Verder wordt dit in de wet ook nog uitgebreid behandeld voor kinderen, slachtoffers van seksueel geweld en familieleden en vrienden van personen in het nieuws.

- 7. De journalist publiceert geen tekst of foto's en zendt geen audio-opnames of beelden uit die zijn gemaakt van personen in privé-situaties zonder toestemming van de betrokkene, tenzij met de publicatie een groot maatschappelijk belang is gediend.*

Dit valt onder het kopje privacy wat verder in de Keniaanse code niet uitgebreid wordt behandeld. Wel worden kinderen in bescherming genomen en schrijft de Keniaanse code dat zij zonder toestemming niet geïnterviewd of gefotografeerd mogen worden.

- 8. De journalist gebruikt geen privé-documenten tenzij de betrokkenen daarvoor toestemming hebben gegeven, of met de publicatie een groot maatschappelijk belang is gediend.*

In de Keniaanse wet komt de privacy en de privacy van verschillende groepen uitgebreid aan de orde. Er wordt verder niet over privé-documenten gesproken.

- 9. De journalist van wie blijkt dat hij een onjuist bericht heeft gepubliceerd, zal een schadelijke onnauwkeurigheid, gevraagd of ongevraagd, op zo kort mogelijke termijn op royale wijze corrigeren.*

Het corrigeren van onjuiste informatie komt uitgebreid aan de orde in de Keniaanse code. Opvallend is dat zelfs beschreven wordt op welke manier de journalist het bericht hoort te corrigeren. In de code van Bordeaux wordt alleen benoemd dat de journalist verplicht is onjuiste informatie op royale wijze recht te zetten.

Open vizier

Het verantwoord bijeenbrengen en op faire wijze te werk gaan daarvoor is een open vizier nodig.

Dat betekent dat de journalist zich te allen tijde bekend maakt tenzij informatie niet op een andere manier verkregen wordt en het algemeen belang wordt gediend. Dit wordt niet uitgebreid behandeld in de Code van Bordeaux, maar heeft zeker betrekking op de eerder genoemde zinnen die wel opgenomen zijn in deze code.

1. *De journalist verzamelt, selecteert en publiceert het nieuws zonder zich te verschuilen achter een andere dan zijn eigen identiteit, tenzij met die werkwijze een groot maatschappelijk belang is gediend.*

Zoals al eerder benoemd staat in de Keniaanse code dat een journalist zich altijd identificeert. Daarnaast mag de journalist geen foto's of andere informatie verkrijgen door zich anders voor te doen. Dit is alleen gerechtvaardigd wanneer het in het algemeen belang is zoals ook in de Nederlandse code wordt benadrukt.

2. *De journalist maakt zichzelf en zijn methoden bij het verzamelen van informatie in beginsel als zodanig bekend.*

De Keniaanse code spreekt zich alleen uit over het opnemen van telefoongesprekken en interviews en niet over manieren van verzamelen van informatie. Ook in de Code van Bordeaux wordt dit punt niet expliciet benoemd.

3. *De journalist lokt geen incidenten uit met de bedoeling nieuws te creëren. Hij lokt evenmin incidenten uit om een misstand te illustreren, tenzij daarmee een groot maatschappelijk belang is gediend.*

In de Keniaanse code wordt het creëren van nieuws niet behandeld. In de wereldwijde code valt dit onder de 'ernstig journalistiek vergrijpen'.

4. *Tenzij daarmee een groot maatschappelijk belang is gediend, neemt de journalist niet anoniem of onder pseudoniem deel aan discussies, op internet of in andere media indien er raakvlakken zijn tussen zijn gewone berichtgeving en zijn bijdragen aan die discussies.*

In de Keniaanse code komt deelname aan discussies niet ter sprake. In de Code van Bordeaux wordt dit punt alleen impliciet benoemd onder het kopje 'faire werkwijze'.

5. *De journalist steelt geen informatie en betaalt niet voor gestolen informatie.*

Al eerder werd benoemd dat in de Keniaanse code gesproken wordt over het betalen van nieuws waaronder dit punt ook valt. De Nederlandse code is net wat uitgebreider.

6. *De journalist maakt geen gebruik van onrechtmatig door derden verkregen informatie, tenzij met publicatie daarvan een groot maatschappelijk belang is gediend.*

Het gebruik van onrechtmatig door derden verkregen informatie valt samen met bovenstaand punt. En wordt verder niet behandeld in de gedragscode van Kenia.

Opvallende zaken

Opvallend is de beknoptheid en duidelijke opbouw van de Nederlandse code. In vergelijking met de Keniaanse code lijkt deze code kort maar er worden meer zaken behandeld dan in de Keniaanse code. Daar is het probleem dat er voornamelijk veel specifieke situaties worden geschetst die uiteindelijk vaak op hetzelfde neerkomen.

2.5 De praktijk

De 'do's and dont's' van de journalistiek zijn op papier makkelijk op te schrijven. In de praktijk gaat het er altijd net even anders aan toe. Door een onderzoek (Hermans, Vergeer & Pleijter, 2011) dat eerder werd uitgevoerd door de Radboud Universiteit van Nijmegen en de Rijksuniversiteit Groningen en enkele interviews met Keniaanse journalisten, kijken we naar de taakopvatting van journalisten en wat hun opvatting is over de waarde 'onafhankelijkheid'.

Taakopvatting

Uit onderzoek blijkt dat meer dan negentig procent van de Nederlandse journalisten het belangrijk vindt om ingewikkelde informatie te vertalen en te duiden zodat deze informatie begrijpelijk en toegankelijk wordt voor burgers. Het signaleren van nieuwe ontwikkelingen is volgens 92 procent van de journalisten ook een belangrijk aspect van het beroep. Daarnaast vindt meer dan zeventig procent het belangrijk om de overheid en politiek kritisch te volgen en misstanden openbaar te maken. De Keniaan John Nagi, verslaggever bij The Nation, laat weten dat hij vooral informeren, onderwijzen en misstanden blootleggen als zijn belangrijkste taken ziet. Ook Jacqueline Kubania, verslaggeefster bij hetzelfde dagblad, vindt het belangrijk om het publiek te informeren en te onderwijzen. Al vindt ze het leuk om daar ook wat entertainment aan toe te voegen wanneer dat bij het onderwerp past. Verslaggeefster Jillo Kadida, The Star, noemt als belangrijkste taak onrecht aan de kaak te stellen.

Onafhankelijkheid

75 procent van de Nederlandse journalisten blijkt onafhankelijkheid als belangrijkste waarde van de journalistiek te zien, zo blijkt uit het onderzoek. De Keniaanse journalisten noemden het een 'mooie' waarde maar in de praktijk onhaalbaar. Kubania geeft toe dat onafhankelijkheid voor haar niet mogelijk is. "I cannot be totally independent because the editor decide about the story and the content of the story." Wanneer je onafhankelijk wilt zijn, kan je het beste freelancen, is haar tip. Ook John Njagi bevestigt dat onafhankelijkheid lastig is omdat de Keniaanse politiek een vinger in de pap heeft. "In practice independence is impossible because you never know who is watching and you don't want to have mad people so you have to search a kind of balance. We need the advertising of the government." Jillo Kadida is optimistischer over de onafhankelijkheid.

“It’s really important because without independence there’s no media.” Volgens haar hebben kranten de mogelijkheid om voor onafhankelijkheid te kiezen. “An example is former president Moi: the Nation was really against him and they showed that.”

Hoofdstuk 3: verschillen in berichtgeving

3.1 Taalkunde

Journalisten kunnen gebruik maken van verschillende manieren om een object te omschrijven en verschillende manieren om de wijze van handelen te presenteren. Dat geeft richting aan de manier van denken van de lezer. Door etiketten te gebruiken om een object of gebeurtenis te beschrijven, kunnen we die zo definiëren dat de lezer van de boodschap onze definitie van de situatie aanvaard zonder verder te discussiëren. Zoals Van Ginneken (2002) het beschrijft: taal is geen spiegel van de wereld maar eerder een raamwerk of raster dat we eroverheen leggen.

Met behulp van een kwantitatieve inhoudsanalyse kijken we of we een raster kunnen ontdekken waaruit blijkt dat de twee belangrijkste Keniaanse kranten, The Nation en The Standard, afhankelijk publiceren. Voor dit onderzoek gebruikte ik de gepubliceerde artikelen in de periode september en oktober 2014: de tijd rond de keuze van de president en het moment dat hij voor het Gerechtshof verscheen. Carolyne Abong (advisor politics, human rights and rule of law at the Dutch Embassy) bevestigde tijdens een interview de afhankelijke berichtgeving van The Nation. Volgens haar kan dit opgemaakt worden uit onder andere de koppen en het taalgebruik.

3.2 Verschillen tussen Keniaanse kranten

Mijn onderzoek richt zich op de koppen, het taalgebruik en de gebruikte bronnen in de twee Keniaanse dagbladen. De verschillen tussen kranten worden benoemd en andere opvallende zaken worden ook beschreven.

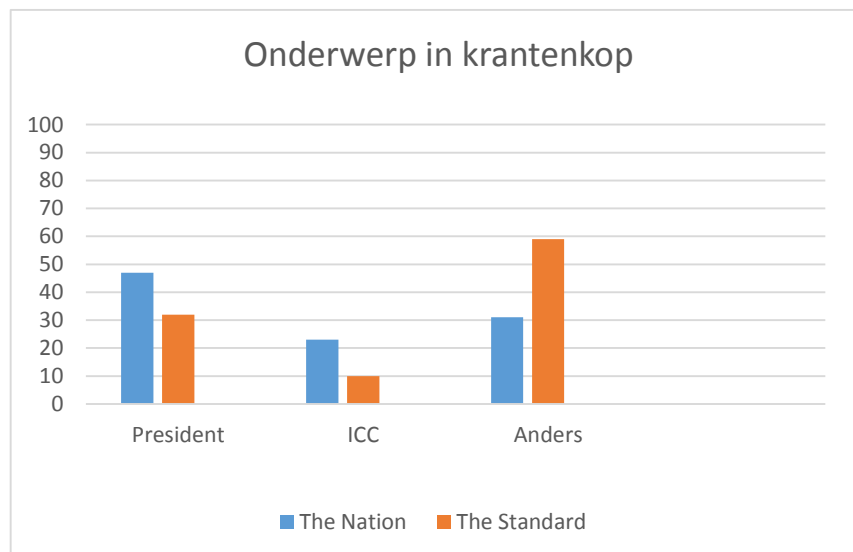
Koppen

Naast woordgebruik, is ook de manier waarop zinnen worden geconstrueerd belangrijk. Ze kunnen verantwoordelijkheden bijvoorbeeld wegwerken of aanscherpen, door bepaalde mensen op de voorgrond of op de achtergrond te plaatsen, of door actieve of passieve vormen te gebruiken. Vooral in koppen – die meestal onvolledige zinnen vormen – is het nog belangrijker wat stilzwijgend wordt weggelaten of uitdrukkelijk vermeld (Ginneken, 2002).

Zo heeft 47 procent van de koppen die The Nation in september en oktober 2014 plaatste, de president⁶ als onderwerp. Terwijl bij The Standard 32 procent van de koppen in deze periode de Keniaanse leider als onderwerp benoemd. Bij beide kranten ligt het aantal koppen met als onderwerp ICC of Bensouda onder de 30 procent. Waarbij The Nation de rol van Bensouda dan vaak extra benadrukt zoals in deze kop: *‘Bensouda not ready to proceed with Uhuru Kenyatta’s ICC trial on Oct 7’*. Het valt op dat het *waarom* in de kop ontbreekt waardoor de rol van de Keniaanse regering mogelijk wordt verzwegen. Over de ICC zijn de berichten neutraler net als bij The Standard. Opvallend is het hoge aantal koppen die een ander onderwerpen dan ICC of

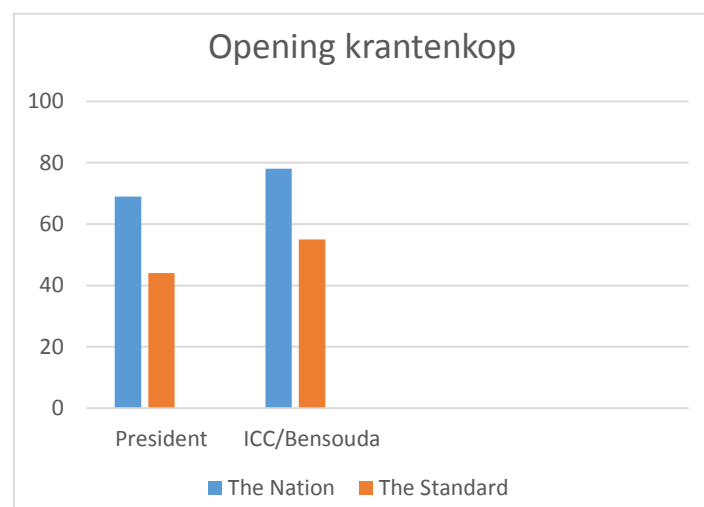
⁶ Dit aantal bevat ook verwijzingen naar de president. Bijvoorbeeld: ‘the president’s case’

president bevatten. Maar liefst 59 procent heeft een ander onderwerp waarvan het grootste gedeelte (21 procent) MPs of Jubilee MPs als onderwerp heeft.

Grafiek 1: Onderwerpen in de krantenkoppen van the Nation en the Standard

Bij beide kranten zijn de koppen grotendeels geschreven in de actieve vorm. Wel is er verschil op te merken in de zinsopbouw. Bij hetzelfde artikel dat zowel in The Nation als The Standard verscheen, gaf de eerstgenoemde de kop *'President urged to face ICC amid prayers'*. The Standard publiceerde het stuk onder de kop *'Pray for President Uhuru, William Ruto urges church'*. Waarbij The Nation, zoals in 69 procent van de gevallen, de president vooraan plaatst. Dat gebeurde ook bij de kop die The Standard in passieve vorm publiceerde als *'Confidence in President Uhuru Kenyatta and William Ruto has risen, study shows'*. Terwijl The Nation schreef *'Uhuru's confidence rating up after ICC'*. Dus The Standard zowel oog voor Kenyatta als Ruto maar The Nation meldt slechts Uhuru in de kop en zet zijn naam opnieuw vooraan.

Grafiek 2: Aantal procent van de krantenkoppen (met als onderwerp president of ICC) dat ook begint met de naam van de president of ICC/Benosuda

Het woordgebruik in de koppen is over het algemeen vrij neutraal: 'President Uhuru requests ICC to terminate charges' of 'Uhuru told to appear before ICC'.

Bronnen

Een groot gedeelte van het nieuws wordt weergegeven door bronnen die worden geciteerd. De personen die in het nieuws komen en hun stem laten horen. Ik focus hierbij op de twee hoofdpersonen uit het nieuws rondom de zaak van het ICC: de president en de hoofdaanklager. Zoals de tabel weergeeft wordt de president in beide kranten meer geciteerd dan Fatou Bensouda, de hoofdaanklager. Er zijn daarin geen opvallende verschillen tussen de kranten.

	Quotes President	Aantal artikelen	Quotes Bensouda	Aantal artikelen
The Nation	25	11	17	8
The Standard	27	11	13	5

Maar personen kunnen op allerlei manieren geciteerd worden. Volgens Van Ginneken (2002) worden verschillende visies daardoor niet gelijk behandeld. Er zijn twee stijlmiddelen te onderscheiden: enerzijds de precieze plaatsing van aanhalingstekens en anderzijds de etikettering van de bron. Iedereen weet dat het uit maakt waar de woorden van de journalist eindigen en die van de bron beginnen. Er kan worden geschreven: president Kenyatta zei dat een vijandig land de internationaal erkende grens heeft geschonden. Of: President Kenyatta zei dat 'een vijandig land de internationaal erkende grens heeft geschonden'. Of zelfs zo: President Kenyatta zei dat 'een vijandig land' de 'internationaal erkende' grens heeft 'geschonden'. Volgens Van Ginneken (2002) wordt de eerst genoemde zin wordt vaak gekozen bij het citeren van 'vriendschappelijke' bronnen, de laatste gereserveerd voor vijandige bronnen. Toch blijkt deze theorie niet toegepast te worden bij de Keniaanse kranten. In onderstaande tabellen wordt zowel de president als Bensouda op dezelfde wijze geciteerd waarbij de full quote-vorm het meest voorkomt.

The Nation	President	Bensouda
Zonder aanhalingstekens	8	9
Full quote	22	14
Halve quote	3	2
Woord quote	0	1

The Standard	President	Bensouda
Zonder aanhalingstekens	5	5
Full quote	24	10
Halve quote	1	3
Woord quote	2	0

Ook de introductie van de bron is een belangrijk aspect. Vlak voor of achter een citaat wordt de bron ervan gewoonlijk aangeduid met naam, hoedanigheid en mogelijke andere gegevens. Dit

kan de lezer een subtiel signaal geven met betrekking tot waarheid of onwaarheid van de uitspraak. Door iemand aan te duiden als de vertegenwoordiger van een 'regime' in plaats van als vertegenwoordiger van een 'regering' wordt bijvoorbeeld een bedekte hint gegeven over legitimiteit en betrouwbaarheid. Hoewel Bensouda niet de beste vriendin is van Kenia, wordt in kranten geen opvallende duiding gemaakt van haar.

The Nation	Ms Bensouda	Gambian Lawyer	ICC Prosecutor
Aantal artikelen	6	1	1

The Standard	Bensouda	Prosecutor
Aantal artikelen	3	2

Taalgebruik

Er zijn duizenden woorden maar welke kies je? Zo kun je (onbewust) kiezen voor partijdige woorden. Er zijn verschillende vormen voor partijdig woordgebruik. Dubbelspraak is er één van. Dat zijn eufemismen, jargon en allerlei andere vormen van versluierd woordgebruik. William Lutz deed onderzoek naar dubbelspraak in de VS (Ginneken, 2002, p. 150). Enkele voorbeelden zijn: 'er zitten geen gaten in de straten van Tucson, Arizona, alleen "onvolkomenheden in het plaveisel". Of "dat zijn geen nietsnutten daar op straat, alleen "niet-doelgerichte leden van de maatschappij". Lutz noemt dubbelspraak "een taal die voorwendt te communiceren, maar het eigenlijk niet doet. Het is taal die het slechte goed doet lijken, het negatieve positief doet lijken, en het onprettige prettig of aanvaardbaar doet lijken. Dubbelspraak is een taal die verantwoordelijkheden vermijdt of verschuift, taal die afwijkt van de echte of schijnbare betekenis. Het is taal die een gedachte verbergt of voorkomt. In plaats van het denken te verruimen, belemmert het dat." Dat is een vorm die ook opvalt in The Standard en The Nation, maar weliswaar niet zo expliciet als de bovengenoemde voorbeelden van Lutz. Beide kranten geven een ogenschijnlijk evenwichtige verslaggeving van de zaak van president Kenyatta bij het Internationaal Gerechtshof. Maar de rol van de regering wordt het liefst vermeden in de artikelen:

The Standard:

'The prosecution conceded they had no more evidence to put Uhuru on trial'
 'Prosecutor Fatou Bensouda has admitted she does not have enough evidence to commence trial against President Uhuru Kenyatta for crimes against humanity'

The Nation:

'Fatou Bensouda has said she is not ready to proceed with the trial of president Uhuru Kenyatta..
 'Prosecutor Fatou Bensouda on Friday admitted she lacks evidence to prosecute President Uhuru Kenyatta over the 2007/2008 post-election violence'

‘He asked the judges to terminate the case, saying the prosecutor had failed to present evidence to support the case against Mr Kenyatta.’

De andere helft van dit verhaal – dat het vooral de regering is die weigert de gevraagde documenten te geven – volgt vaak ergens later in het artikel. Wanneer de rol van de regering wel ter sprake komt, neemt The Nation de regering in bescherming en is er geen kritiek te bekennen:

The Nation:

‘The government has supplied the International Criminal Court (ICC) with President Uhuru Kenyatta’s bank statements and now says it couldn’t have done more to comply with Prosecutor Fatou Bensouda’s request for telephone and property records as well.’

‘The AG also maintained the government’s long-held argument that the prosecution’s request lacks specificity, relevance and necessity to be fully implemented.’

Een andere manier van partijdig woordgebruik is ‘dubbel vocabulaire’. In het Nederlands, Engels en andere talen is altijd een dubbel vocabulaire aanwezig over bijvoorbeeld economische, sociale en politieke zaken. Het ene vocabulaire is legitimerend en het ander delegitimerend. Gary Marx en Douglas MacAdam (Ginneken, 2002, p. 152) schrijven in verband met Amerikaanse sociale bewegingen: “Hoe moeten we bijvoorbeeld de acties van 1964-1968 in de stedelijke zwarte gebieden noemen – rellen, ongeregelde heden, opstand, misdaad of protest? Was de sit-in bij de beweging voor Freedom of Speech van 1964, in het bestuursgebouw van de Universiteit van Berkely, een dappere daad van protest tegen een onthouding van burgerrechten of een misdadige wetsovertreding? Wie ‘verstoort’ en wie ‘herstelt’ de orde?” Van partijdig woordgebruik is selectieve legitimering of delegitimering. Volgens Van Ginneken (2002) is het nuttig en verhelderend om dergelijk woordgebruik voortdurend opnieuw in twijfel te trekken. Maar dat gebeurt volgens de auteur zelden of nooit in de dagelijkse nieuwsverslaggeving. In de berichtgeving van beide dagbladen wordt de rechtszaak vooral neergezet als een actie van het Westen tegen Kenia. Enkele berichten van The Standard waaruit dit blijkt:

“President Uhuru Kenyatta returned to the country from The Hague to a rousing reception from massive crowds that lined city roads and with a message that Kenya would not be intimidated by powerful nations.”

“He said the country is only interested in forging partnerships with those ready to partner with Kenyans but not dictating their terms.”

“..when he opened his speech with an audit of Kenya's rating before the family of world nations while admonishing the West's attitude towards African leaders..”

“..the Jubilee leaders attacked the ICC, alleging an international plot to block Uhuru and his deputy from staying in power beyond the 2017 General Election.”

Maar ook The Nation maakt duidelijk dat deze rechtszaak slechts een politiek spel is van het Westen.

“..he thought the ICC just wanted to make history by prosecuting a president and his deputy.”

"This is a political case and it will soon come to an end.”

“Having moved mountains to change the rules of court to allow presidents to stay away from trial at the ICC, the West has pushed the ball back to Kenyatta..”

“Some also say the biggest lesson Kenya has learnt from the ICC cases is never to rush into domesticating international treaties before weighing their implications.”

Ondanks dat de berichtgeving in beide kranten niet echt van elkaar verschilt, is The Nation duidelijk meer pro-president. Ze spreken het natie-gevoel aan: “our responsibility is to stand with our president.” Daarnaast is de manier van spreken over de president het meest lovend in The Nation:

“..the president was like a father in a family.”

“President Uhuru Kenyatta Thursday returned from The Hague triumphant, combative and perhaps not a little relieved, to a warm welcome by thousands of supporters.”

“The arrival of President Kenyatta Thursday was characterised by a carnival mood..”

“..when President Kenyatta made his triumphant return.”

“But the bigger imperative was to ensure that President Kenyatta was received as a triumphant hero who went to the lion’s den and emerged victorious..”

Directeur van International Commission of Jurists, Kegoro uit ook zijn kritiek op de berichtgeving van de kranten. Hij wordt geciteerd door The Standard: *Kegoro accuses the media of being more than an active player in portraying this case as weak, arguing it has failed to ask pertinent questions, including if it is true as alleged, that witnesses in this case have mysteriously died.* En dat is precies wat in beide dagbladen gebeurt: ogenschijnlijk lees je een evenwichtige verslaggeving maar de regering wordt beschermt waardoor er geen enkele kritische vraag wordt gesteld. De lezer krijgt geen ruimte om te denken dat de president mogelijk wel een rol speelde in het geweld rond de verkiezingen omdat er geen ruimte is voor de stem van een (kritische) getuige. De enige getuige die aan het woord komt in één van de artikelen vertelt: ‘we hebben het vergeven’. Kortom de dagbladen doen voorkomen alsof ze evenwichtige verslaggeving brengen maar schetsen het beeld al voor de lezer: de president is onschuldig en deze rechtszaak is een politiek spel van het Westen.

3.3 Verschillen tussen Keniaanse en Nederlandse kranten

Ook in Nederland ging het nieuws dat het ‘eerst zittende staatshoofd’ voor het Internationaal Gerechtshof verscheen niet in stilte voorbij. Het nieuws haalde verschillende keren het journaal en ook dagbladen besteedden er aandacht aan. In dit onderzoek kijk ik naar de artikelen die in verschillende Nederlandse dagbladen werden gepubliceerd.

Koppen

In tegenstelling tot de Keniaanse kranten, haalde de hoofdaanklager Bensouda geen één keer de Nederlandse krantenkop. In de meerderheid van de gevallen (75 procent) was de Keniaanse president het onderwerp. Met koppen als “Kenyatta komt toch naar ICC” en “Burger Kenyatta als president toegejuicht” is er verder weinig aan te merken op de Nederlandse krantenkop.

Bronnen

Nederlandse journalisten gebruiken veel minder quotes dan hun Keniaanse collega's. Dit heeft mogelijk te maken met de mate van betrokkenheid bij het nieuws. Voor Kenianen gaat het om hun president en hoewel het Internationaal Gerechtshof zich in Nederland bevindt, is de waarde van het nieuws minder groot. Ook kost het Nederlandse journalisten meer moeite om personen zoals president Uhuru Kenyatta te interviewen of andere betrokkenen te spreken. Dit noemt Van Ginneken (2002) als derde criterium (beschikbaarheid) voor de keuzes die de journalist maakt ten opzichte van bronnen. Hij schrijft in zijn boek ‘De schepping van de wereld in het nieuws’: “een derde criterium dat door communicatiewetenschappers als doorslaggevend is aangemerkt, is dat de beschikbaarheid en toegankelijkheid van een bron” (p. 95). Volgens hem is iemand die op verre afstand zit moeilijk benaderbaar. President Uhuru Kenyatta wordt dan ook slechts twee keer geciteerd en Bensouda één keer. Andere bronnen zijn advocaten, een Keniaans parlementslid en een mensenrechtenactivist. Een andere optie is om twee experts te laten reageren op buitenlands nieuws. Zoals Trouw, zij laten twee Nederlanders reageren op de situatie: een journalist en een tribunaalexpert van het NOID.

Taalgebruik

Nederlandse kranten hebben er geen belangen bij om partijdig woordgebruik zoals dubbel vocabulaire en dubbelspraak toe te passen op een onderwerp dat verder nauwelijks invloed heeft op de Nederlandse samenleving. Deze aspecten zien we dan ook niet terug in de artikelen over de rechtszaak van de president. Wel zijn er opvallende keuzes met betrekking tot het woordgebruik. Zo beschrijft het NRC het arriveren van de president als: ‘Tientallen Keniaanse parlementariërs, strak in het pak, en honderden aanhangers, uitbundig uitgedost in de kleuren van de nationale vlag, trotseerden de Hollandse regen’ terwijl de Volkskrant schrijft: ‘Zo'n 150 Kenianen, onder wie veel parlementariërs in donker kostuum (de mannen) of kleurig chic (de vrouwen), stonden Kenyatta op te wachten.’ Het Parool heeft daarentegen beschrijft de kleding van de president zelf als ‘slobberkloffie’ waarna hij zich volgens de auteur naar de ‘vernederende

zitting sleepte'. Terwijl de Volkskrant schrijft dat de president de zitting 'zwijgend een aandachtig luisterend' bijwoonde. En beschrijft de Trouw het feit dat de Keniaanse president als burger naar het strafhof komt als 'truc' na vele 'vertragingstactieken'.

Hoofdstuk 4: Hoeveel vrijheid krijgen Keniaanse journalisten om kritisch te publiceren over de president

4.1 Persvrijheid

Een belangrijke waarde voor de journalistiek is persvrijheid. Een grondrecht om zonder voorafgaande toestemming (preventieve censuur) of censurerende maatregelen achteraf (representatieve censuur) het geschreven of gedrukte woord in openbaarheid te brengen (DPNL, 2002). “Je kunt jezelf eigenlijk geen journalist noemen in een land waar de waarheid niet verteld mag worden,” zegt Rafael Marques de Morais in een interview met OneWorld (Wetzels, 2015). Zonder persvrijheid zou de macht niet kritisch gevolgd worden en zouden misstanden onbekend blijven. Toch is persvrijheid helemaal geen vanzelfsprekende waarde in de wereldwijde journalistiek. Volgens cijfers van persvrijheid.nl leeft slechts 16 procent van de wereldbevolking in een land met een vrije pers. Het laatste onderzoek van Reporters Without Borders wijst uit dat de persvrijheid steeds meer onder druk komt te staan. In twee derde van de 180 onderzochte landen constateerde de organisatie een verslechtering. In 2014 werden 3719 schendingen van vrijheid van informatie geteld door RSF, dat is acht procent meer dan het jaar ervoor. “Door oorlogen, toenemende dreiging van niet-statelijke partijen, geweld tijdens demonstraties en de economische crisis, is de persvrijheid op alle vijf de continenten in gevaar,” laat RSF weten (Smal, 2015).

Formele beperkingen

Er zijn verschillende manieren om de persvrijheid te beperken. Eén van de bekendere manieren is censuur. “Censuur is het beleid dat beperkingen stelt aan het publiekelijk uiten van ideeën, meningen, opvattingen en invallen die een ondermijnend effect kunnen hebben op de zittende regering of de maatschappelijke of morele gedragscode die in de ogen van de regering beschermd moet worden,” stelde Harold Laswell, een Amerikaans verslaggever (Leonie, 2008). Zo wordt er in veel landen censuur opgelegd vanuit de overheid waarbij controleurs bij kranten toestemming moeten geven voordat artikelen geplaatst mogen worden. In dat geval is de nieuwsvoorziening in handen van de staat. In deze regimes worden kranten en andere media vooral gebruikt om de massa op te voeden. Het censureren van de media komt daarbij voort uit de angst voor het geschreven woord omdat het de meest effectieve manier is om kritiek en afwijkende ideeën te verspreiden. Deze angst is niet ongegrond want sinds de komst van de typemachine en het kopieerapparaat is het verspreiden van afwijkende meningen steeds makkelijker geworden.

Informele beperkingen

Er zijn ook subtielere manieren om de persvrijheid in te perken. Bijvoorbeeld wanneer de media in handen is van de overheid. Formeel is er dan geen controle maar feitelijk wel omdat de redactie zich altijd zal schikken naar de wensen van de overheid – de geldverstrekker. Zij bepalen dan de politieke gezindheid, het standpunt dat de krant inneemt. Door de keuze wat wel en wat niet gedrukt mag worden, hebben zij controle over de informatiestroom naar de lezers. Informele inperking van de persvrijheid kan ook plaatsvinden bij belangenverstrengeling tussen overheid of bedrijfsleven en media. Dan is de publieke functie van de journalistiek niet langer richtinggevend voor keuzes die worden gemaakt en wordt er meer rekening gehouden met de wensen van adverteerders. Wel zijn de redacties formeel nog steeds onafhankelijk en waken de meeste hoofdredacteurs ook voor belangenverstrengeling, maar tegelijk zijn, door het meer marktgerichte denken de grenzen opgeschoven en minder scherp geworden.

Zelfcensuur is een andere manier om persvrijheid in te perken. Zelfcensuur houdt in dat media of individuen zichzelf beperkingen opleggen, bijvoorbeeld om de gevoelens van hun luisteraars te ontzien, of om moeilijkheden met de overheid of samenleving te voorkomen. Enerzijds is zelfcensuur een gezond verschijnsel: men moet niet alles willen zeggen, maar anderzijds kan het betekenen dat onverdraagzaamheid binnen de samenleving hoogtij viert en dat groepen of individuen hun mening en overtuiging niet meer durven delen. “Problemen worden verdrongen omdat de samenleving de discussie over de islam moe is. We willen het gevaar liever niet in al zijn naaktheid zien. Niet elke dag. Niet elke week. We willen het liever relativeren en liefst weg-relativeren. We gaan dan praten over fundamentalisme van andere godsdiensten, over ander landen, over andere gevaren,” zei Ayaan Hirsi Ali over zelfcensuur in de Nederlandse pers (Leonie, 2008).

Daarnaast zijn er nog andere manieren om persvrijheid te beperken zoals mishandeling, ontvoering, bedreiging of zelfs moord op journalisten die bepaalde artikelen schrijven of willen schrijven. Ook worden er regelmatig rechtszaken aangespannen wegens smaad en laster wanneer de overheid bepaalde publicaties liever niet in openbaarheid ziet.

Het belang van persvrijheid

In 1993 riepen de Verenigde Naties 3 mei uit tot Internationale Dag van de Persvrijheid. Op deze dag staat de wereldwijde persvrijheid centraal. Het doel is, de beginselen van de persvrijheid meer onder de aandacht te brengen en deze wereldwijd te bevorderen. Verschillende organisaties zetten zich in voor een vrije, pluriforme en onafhankelijke pers die een essentieel onderdeel is van elke democratische samenleving. Free Press Unlimited schrijft op haar site: “betrouwbare informatie is één van de basisbehoeften van de mens. Mensen hebben informatie nodig om hun situatie te beoordelen en hun toekomst te bepalen. Als je niet weet wat er om je heen gebeurt, hoe kan je dan de juiste beslissingen nemen?”

4.2 De wet

In Kenia werd de persvrijheid grondwettelijk vastgelegd in 2010. De uitbreiding van de grondwet waarin persvrijheid en vrijheid van meningsuiting werden vastgelegd, werd met blijdschap ontvangen door de Keniaanse bevolking. In het bijzonder omdat de wet politieke inmenging verbiedt waardoor mediabedrijven meer redactionele onafhankelijkheid zouden krijgen. Hoewel de grondwet nog steeds enkele belemmeringen voor de persvrijheid bevat zoals privacy, opruiing, haat zaaien, zijn ze niet meer zo streng als daarvoor.

34. Freedom of the media

Freedom and independence of electronic, print and all other types of media is guaranteed, but does not extend to any expression specified in Article 33¹.

The state shall not:

- (a) exercise control over or interfere with any person engaged in broadcasting, the production or circulation of any publication or the dissemination of information by any medium; or*
- (b) penalise any person for any opinion or view or the content of any broadcast, publication or dissemination.*

Broadcasting and other electronic media have freedom of establishment, subject only to licensing procedures that:

- (a) are necessary to regulate the airwaves and other forms of signal distribution; and*
- (b) are independent of control by government, political interests or commercial interests.*

All State-owned media shall:

- (a) be free to determine independently the editorial content of their broadcasts or other communications.*
- (b) be impartial; and*
- (c) afford fair opportunity for the presentation of divergent views and dissenting opinions.*

Parliament shall enact legislation that provides for the establishment of a body, which shall:

- (a) be independent of control by government, political interests or commercial interests;*
- (b) reflect the interests of all sections of the society; and*
- (c) set media standards and regulate compliance with those standards.*

Bron: [Kenya Law Reform Commission](#)

Wel verschenen er in 2013 twee wetsvoorstellen die in conflict waren met de grondwettelijk vastgelegde persvrijheid. De Kenya Information and Communication (amandment) Act (KICA) en de Media Council Act proberen door nieuwe regelgeving kritische onderzoeksjournalistiek het zwijgen op te leggen. Zo creëren deze wetsvoorstellen een Communication and Multimedia Appeals Tribunal, die valt onder de communicatie-autoriteit van de staat. Het tribunaal heeft de macht om media accreditatie in te trekken en om eigendommen in beslag te nemen. Deze twee wetsvoorstellen zorgden voor veel kritiek omdat het de staat macht zou verlenen in de regelgeving rondom broadcasting. Daarnaast kunnen journalisten boetes krijgen tot een maximum van 500.000 shilling (4700 euro) en mediabedrijven tot een bedrag van 20 miljoen shilling (188.000 euro) als blijkt dat ze de wet overtreden. De KICA werd alom bekritiseerd door de macht die het zou geven aan de president om het bestuur van het tribunaal te benoemen zonder input van belanghebbenden. Keniaanse journalisten uitten hun bezorgdheid dat onderzoeksjournalistiek ingeperkt zou worden en over de introductie van zelfcensuur. Ondanks deze zorgen rondom de persvrijheid, zorgen de wetten ook voor positieve ontwikkelingen. Zo worden leden van de Mediaraad nu onafhankelijk benoemd. De rol van de uitvoerende macht is nu beperkt tot slechts het maken van afspraken voor de Mediaraad terwijl daarvoor hij de uiteindelijke beslissing had in de selectie van leden voor de Mediaraad. Hoewel zelden gebruikt, zijn er nog steeds enkele oude wetten die de persvrijheid beperken. Zo geeft de Preservation of Public Security Act de president verregaande bevoegdheden om informatie te censureren, controleren als veiligheidsrisico. De meerderheid van gevallen van smaad en laster worden berecht onder het burgerlijk recht, maar smaad is nog steeds een strafbaar feit volgens het wetboek van Strafrecht. Waarnemers stellen vast dat smaad daarom vaak wordt gebruikt om journalisten te intimideren (Freedom House, 2007).

4.3 De praktijk

In de Keniaanse samenleving weet iedereen dat achter bijna elke krant een politieke leider of partij schuilgaat. Carolyne Abong, advisor politics, human rights and rule of law bij de Nederlandse Ambassade in Nairobi, verklaart: “In Kenya the government may not own but they control the media.” Dat is één van de belangrijkste redenen dat The Freedom House de persvrijheid in het Oost-Afrikaanse land beoordeelt met ‘gedeeltelijk vrij’.

Politieke invloed

De politieke invloed op de media is groot. Volgens Abong zijn er op dit moment geruchten dat president Kenyatta een aandeel heeft gekocht in de Nation Media Group. “This news is not confirmed but we can see how The Nation changed the way of reporting,” aldus Abong. Veranderingen zijn bijvoorbeeld de koppen die worden geschreven in het voordeel van de president, het gepassioneerde taalgebruik en het ‘verstoppen’ van negatieve artikelen met betrekking tot de president. De reden? Geld. Abong vertelt dat de overheid de grootste adverteerder is en dat beïnvloed de berichtgeving van de reporters. Bijvoorbeeld John Njagi, reporter voor The Nation. Hij vertelt dat het altijd goed is ‘to be on the safe side’. Volgens de journalist is onafhankelijkheid in de praktijk onmogelijk. “You never know who is reading and you don’t want to have mad people so that’s why you always have to search a kind of balance.” De reden om balans te vinden zijn de advertenties van de overheid waarvan de krant vaak afhankelijk is. Daarom neemt de redactie van de krant ook vaak het besluit om bepaalde artikelen niet te plaatsen. “You actually never get a clear answer why they don’t publish an article,” vertelt Jacqueline Kubania, reporter van The Nation. Zelf moet ze de hoofdredacteur ook regelmatig overtuigen van het belang van het verhaal dat ze heeft geschreven. Ze is afhankelijk van het besluit van de hoofdredacteur. “When you want to be totally independent, you should be a freelancer so that you can decide by your own what you write.” De (politieke) invloed van de mediabedrijven gaan ver. Abong: “it are the owners and the mediahouses who kills the story.”

Kritische noot

De invloed van de mediabedrijven was één van drie redenen dat Jillo Kadida besloot haar baan bij The Nation op te geven en aan de slag te gaan bij The Star. “Now I can write critically about persons with authority but at The Nation I couldn’t because they won’t publish a critical story,” aldus Kadida. The Star was ook de krant met de beste verslaggeving rondom de ICC-zaak van de president, volgens Abong. Dat komt omdat deze krant niet te linken is aan een politieke partij maar aan zakenmannen. “The Star can write what The Nation cannot write,” aldus Kadida.

Bron: The Freedom House

Bedreigingen

Ondanks de grote invloed van de politiek, voelen Keniaanse journalisten zich niet bedreigd. Dat is verbazingwekkend omdat er toch verschillende verhalen zijn van journalisten die op brute wijze het zwijgen werd opgelegd. Abong licht toe: 'journalists are mostly threatened by private individuals when they publish a story but not by the government. Because when the story is very critical, the mediahouse will already have decided that they don't publish.' Volgens Abong wordt kritische informatie over politici op een andere manier naar buiten gebracht. Namelijk via blogs die op dit moment als paddenstoelen uit de grond schieten in Kenia. "That's why bloggers are the ones which are often arrested at this moment." De overheid probeert deze vorm nu het zwijgen op te leggen door de *security amendment act*.

Conclusie

Het gebrek aan onafhankelijkheid heeft zijn wortels al in het koloniale tijdperk toen de Britse kolonisten gedrukte media gebruikten om hun ideeën te verspreiden. Later was het ook de gedrukte media die de boodschap van onafhankelijkheid door het Afrikaanse land bekend maakte. Vervolgens grepen de eerste leiders de macht en hielden de media onder controle om de macht te behouden. Deze geschiedenis werkt nog steeds door in de hedendaagse journalistiek van Kenia waar met zekerheid gezegd kan worden dat politici weliswaar geen volledig eigenaar zijn van de media maar wel invloed uitoefenen op de media. Deze invloed wordt vooral uitgeoefend in de vorm van advertenties. Mediabedrijven zijn afhankelijk van het geld wat daardoor binnenstroomt.

Onafhankelijkheid wordt door Keniaanse journalisten daardoor vooral gezien als een droom die alleen werkelijkheid kan worden wanneer je niet bij een mediabedrijf werkt dat ‘in dienst’ is van een politieke partij. Toch proberen journalisten vaak zo goed mogelijk te doen wat ze kunnen maar het is uiteindelijk de hoofdredacteur die bepaald *of* en *hoe* het artikel in de krant verschijnt. Met een blik op de berichtgeving kan gezegd worden dat de Keniaanse journalisten hun best doen om de berichtgeving evenwichtig te laten lijken. Er is bijvoorbeeld geen opvallend woordgebruik in de Keniaanse krantenkoppen op te merken. Artikelen met koppen als “Uhuru told to appear before ICC” geven de indruk van een evenwichtig verhaal. En ook Bensouda wordt niet op een andere wijze geciteerd dan Kenyatta. Toch ontbreekt in werkelijkheid de kritische noot en wordt de regering vaak in bescherming genomen. Vooral The Nation zet de president graag neer als een held: “But the bigger imperative was to ensure that President Kenyatta was received as a triumphant hero who went to the lion’s den and emerged victorious.” Media en politiek zijn teveel met elkaar verweven, blijkt uit de interviews met de Keniaanse journalisten. Belangrijkste reden is vooral dat het mediabedrijf afhankelijk is van het geld van de adverteerder: de overheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat The Freedom House de Keniaanse journalistiek beoordeeld met ‘gedeeltelijk vrij’.

Bibliografie

- Allen, K., & Galiardone, I. (2011). *The Media Map Project Kenya*. Gedownload op 2 Januari 2015 via http://www.mediamapresource.org/wp-content/uploads/2011/04/Kenya_web1.pdf
- BBC. (2015). *Kenya court suspends parts of security law*. Geraadpleegd op 4 Januari 2015 via <http://www.bbc.com/news/world-africa-30655139>
- BBC. (2014). *Robert Alai: Kenyan blogger charged over Uhuru Kenyatta slur*. Geraadpleegd op 5 Januari 2015 via <http://www.bbc.com/news/world-africa-30522356>
- BBC World Service Trust. (sd). *Kenya Country Report Context*. Gedownload op 2 Januari 2015 via http://downloads.bbc.co.uk/worldservice/trust/pdf/AMDI/kenya/amdi_kenya7_newspapers.pdf
- Business Daily. (sd). *About us*. Geraadpleegd op 3 Januari 2015 via <http://www.businessdailyafrica.com/meta/about-us/-/539554/539540/-/phy9ua/-/index.html>
- Buzz Kenya. (sd). *Daily Nation newspaper and facts about Nation Media Group*. Geraadpleegd op 5 Januari 2015 via <http://buzzkenya.com/daily-nation-newspaper-media-group/>
- CIA. (2015). *The world factbook*. Geraadpleegd op 12 December 2014 via <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html>
- Code van Bordeaux. (2013). Geraadpleegd op 22 Januari 2015 via <http://www.nvj.nl/wat-wij-doen/dossiers/ethiek/code-van-bordeaux/>
- Constitution of Kenya. (sd). Geraadpleegd op 5 Maart 2015 via <http://www.klrc.go.ke/index.php/constitution-of-kenya/112-chapter-four-the-bill-of-rights/part-2-rights-and-fundamental-freedoms/200-34-freedom-of-the-media>
- CPJ. (sd). *Francis Nyaruri*. Geraadpleegd op 5 Januari 2015 via <https://cpj.org/killed/2009/francis-nyaruri.php>
- Daily Nation. (sd). *About Daily Nation*. Geraadpleegd op 2 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/meta/-/1194/1172/-/ojmv8c/-/index.html>
- DPNL. (2002). *Persvrijheid*. Geraadpleegd op 18 Maart 2015 via http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01_01/bork001lett01_01_0017.php#p091
- Encyclo. (sd). *Attitude*. Geraadpleegd op 14 Januari 2015 via <http://www.encyclo.nl/begrip/attitude>
- Ensie. (sd). *Journalistiek*. Geraadpleegd op 22 Januari 2015 via <https://www.ensie.nl/redactie-ensie/journalistiek>
- ePaper Catalog. (sd). *Taifa Leo ePaper*. Geraadpleegd op 3 Januari 2015 via <http://www.epapercatalog.com/epaper/taifaleo-epaper.php>
- Exel, M. van. (2011). *Aanslagen in Kenia door de Mau Mau*. Geraadpleegd op 24 December 2014 via http://www.isgeschiedenis.nl/nieuws/aanslagen_in_kenia_door_de_mau_mau/
- Free Press Unlimited. (sd). *People deserve to know*. Geraadpleegd op 28 Maart 2015 via <https://www.freepressunlimited.org/nl/people-deserve-to-know>

- Freedom House. (sd). *Kenya*. Geraadpleegd op 28 December 2014 via <https://freedomhouse.org/country/kenya#.VXWAGJWr7IV>
- Free Press Unlimited. (sd). *People deserve to know*. Geraadpleegd op 6 Maart 2015 via <https://www.freepressunlimited.org/en/people-deserve-to-know>
- Ginneken, J. van. (2002). *De schepping van de wereld in het nieuws*. Alpen aan den Rijn: Kluwer.
- Hermans, L., Vergeer, M., & Pleijter, A. (2011). *Nederlandse journalisten in 2010*. Gedownload op 28 Januari 2015 via <http://www.mauricevergeer.nl/pdf/hermans%20vergeer%20pleijter%202011.pdf>
- Hivos. (2011). *Baseline survey on citizen's perception of the media report*. Gedownload op 24 December 2014 via <http://www.kmp.or.ke/images/demo/Hivos-Baseline%20Survey%20on%20Citizens%20Perception%20of%20the%20Media-Final%20Report.pdf>
- Kaigwa, M. (2013). *Kenya at 50: how social media has increased the pace of change*. Geraadpleegd op 9 Januari 2015 via <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/dec/13/kenya-social-media-mark-kaigwa>
- Kiruga, M. (2013). *Alibhai Mulla Jeevanjee: The man who built Nairobi*. Geraadpleegd op 24 December 2014 via <http://mobile.nation.co.ke/lifestyle/Alibhai-Mulla-Jeevanjee/-/1950774/2086438/-/format/xhtml/-/pr5te3/-/index.html>
- Kithuure, J. (2015). *Crackdown on Kenyan bloggers ignites freedom of expression debate*. Geraadpleegd op 9 Januari 2015 via http://sabahionline.com/en_GB/articles/hoa/articles/features/2015/01/08/feature-01
- Leonie. (2008). *Persvrijheid I: wat is persvrijheid?* Geraadpleegd op 2 Maart 2015 via <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/communicatie/29142-persvrijheid-i-wat-is-persvrijheid.html>
- Leonie. (2008). *Persvrijheid II: formele beperkingen*. Geraadpleegd op 2 Maart 2015 via <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/communicatie/29144-persvrijheid-ii-formele-beperkingen.html>
- Leonie. (2008). *Persvrijheid III: informele beperkingen*. Geraadpleegd op 2 Maart 2015 via <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/communicatie/29145-persvrijheid-iii-informele-beperkingen.html>
- Lora, M. (2006). *Police raid Kenya media offices*. Geraadpleegd op 8 Januari 2015 via <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/africa/03/02/kenya.press/index.html?iref=newssearch>
- Media Council of Kenya. (2012). *Status of media in Kenya*. Geraadpleegd op 7 Januari 2015 via http://issuu.com/mediacouncilkenya/docs/status_of_media_in_kenya_report
- Media Council of Kenya. (2013). *Code of Conduct for the Practice of Journalism in Kenya*. Geraadpleegd op 28 Januari 2015 via http://journalism.uonbi.ac.ke/sites/default/files/chss/journalism/journalism/code_of_conduct.pdf
- Mzalendo. (sd). *The main political parties in Kenya*. Geraadpleegd op 24 December 2014 via <http://info.mzalendo.com/info/political-parties>

- Nyabuga, G., & Booker, N. (2013). *Mapping digital media: Kenya*. Gedownload op 2 Januari 2015 via <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-kenya-20130321.pdf>
- Nyanjom, O. (2012). *Factually true, legally untrue*. Gedownload op 2 Januari 2015 via http://internews.org/sites/default/files/resources/Internews_FactuallyTrue_Legally%20Untrue-MediaOwnership_Kenya2013-01.pdf
- Obonyo, L. (sd). *Kenya*. Geraadpleegd op 24 December 2014 via <http://www.pressreference.com/Gu-Ku/Kenya.html>
- Oraire Mbeke, P., Ugangu, W., & Okello-Orale, R. (2010). *The media we want*. Gedownload op 20 December 2014 via <file:///C:/Users/Louise/Downloads/MediaVulnerabilitiesStudy.pdf>
- Principles of journalism*. (sd). Geraadpleegd op 25 Januari 2015 via <http://www.journalism.org/resources/principles-of-journalism/>
- Reporters without Borders. (2014). *World Press Freedom Index*. Geraadpleegd op 22 Januari 2015 via <http://rsf.org/index2014/en-index2014.php>
- Smal, E. (2015). *Persvrijheid wereldwijd onder druk - Nederland twee plaatsen lager*. Geraadpleegd op 5 Maart 2015 via <http://www.nrc.nl/nieuws/2015/02/12/persvrijheid-wereldwijd-onder-druk-nederland-twee-plaatsen-lager/>
- South African History Online. (sd). *Daniel Toroitich arap Moi arap Moi wins the first multi*. Geraadpleegd op 27 December 2014 via <http://www.sahistory.org.za/dated-event/daniel-toroitich-arap-moi-arap-moi-wins-first-multi>
- Telegraaf. (2014). *Actie oppositie tegen antiterreurwet Kenia*. Geraadpleegd op 2 Januari 2015 via http://www.telegraaf.nl/buitenland/23478962/___Actie_oppositie_Kenia_tegen_wet__.html
- Vasagar, J. (2005). *President's wife storms Kenyan newspaper*. Geraadpleegd op 8 Januari 2015 via <http://www.theguardian.com/media/2005/may/04/pressandpublishing.kenya>
- Wachira, C. (2014). *Kenya media company linked to Kenyatta offers free daily paper*. Geraadpleegd op 8 Januari 2015 via <http://www.bloomberg.com/news/2014-07-01/kenyan-media-company-linked-to-kenyatta-offers-free-daily-paper.html>
- Wetzels, H. (2015). *Als je de waarheid niet mag vertellen kun je geen journalist zijn*. Geraadpleegd op 2 Maart 2015 via <http://www.oneworld.nl/wereld/als-je-de-waarheid-niet-mag-vertellen-kun-je-geen-journalist-zijn>
- Wurff, R. van der., & Schönbach, K. (2011). *De effectiviteit van journalistieke codes: een literatuurstudie*. Gedownload op 28 Januari 2015 via [file:///C:/Users/Louise/Downloads/Effectiviteit-van-journalistieke-codes%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Louise/Downloads/Effectiviteit-van-journalistieke-codes%20(2).pdf)

Bijlage I - interviews

Interview met Arjen Westra, freelance journalist in Kenia, op 27 januari 2015

Hoe vat u uw voornaamste taak als journalist samen?

Ik probeer in mijn artikelen het nieuws goed uit te leggen en te onthypen. Daarmee bedoel ik bijvoorbeeld dat er een negatief beeld bestaat over Afrika in de Nederlandse media, dat beeld probeer ik niet te bevestigen dus niet mee te gaan met de hype. Verder vind ik het belangrijk dat ik het nieuws van context voorzie en mensen inspireer.

Waar streeft u naar als u een artikel schrijft?

Ik wil de taal op een mooie manier gebruiken om zo begrip te kweken in de waan van de dag.

Wat is voor u de belangrijkste waarde uit de journalistieke gedragscode?

Dat zijn twee punten namelijk eerlijkheid en hoor- en wederhoor. De wereld is niet eerlijk maar ik probeer op een eerlijke manier verslag te doen zodat lezers zelf een mening kunnen vormen.

Welke rol speelt het begrip onafhankelijkheid in uw beroep?

Onafhankelijk is natuurlijk een belangrijk begrip in de journalistiek maar voor mij lastig toe te passen. Ik ben als freelancer kwetsbaar daarnaast moet er ook brood op de plank komen. Ik vind onafhankelijk een mooi begrip maar te ambitieus voor een freelancer. Eigenlijk moet je altijd rekening houden met de samenleving waarin journalistiek bedreven wordt en de privésituatie van de journalist. In Kenia moet ik oppassen wat ik schrijf, buiten Kenia zou ik kritischer kunnen zijn. Voor mij betekent onafhankelijk 'naar eer en geweten'.

Hoe past u het begrip onafhankelijk toe in uw beroep?

Ik probeer onafhankelijk te zijn door eerlijk op te schrijven wat ik zie, naar mijn beste kunnen.

Hoe denkt u over onafhankelijkheid bij uw Keniaanse collega's?

In Kenia is het lastig om onafhankelijk te zijn. Neem bijvoorbeeld de bruine envelop. Een journalist interviewt een politiek leider en die schuift aan het einde van het interview een envelop toe met een geldbedrag. Op deze manier koopt hij kolommen in de krant en probeert hij de kritische noot uit het artikel van de journalist te houden. De journalist kan niets anders doen dan daaraan meewerken. Anders verliest hij zijn baan en dat betekent dat eventuele kinderen niet meer naar school kunnen, de huur niet meer betaald kan worden en er geen eten meer is. Kortom de journalist staat met zijn rug tegen de muur.

Interview met Carolyn Abong, advisor politics, human rights and rule of law at the Dutch Embassy in Nairobi, op 6 februari 2015

Is it true that political leaders influence the Kenyan media?

Yes, that is a fact. The last news is that president Kenyatta bought a big stake at the Nation Media Group. This news is not confirmed but we can see how The Nation changed the way of reporting. For example the headlines: they try to twist them into a good story for the president. They use a glowing language. When it's not possible to twist a headline, the story will be hidden in the newspaper. They are very biased. A lot of employees moved from the Nation to the Standard because the influence from politics is so big at the Nation. Like the editorial space of the Nation is often influenced by their owners and politics.

The Standard is being called as a newspaper from the opposition, right?

No, The Standard is not a newspaper which support the opposition. It's the government who claims that The Standard is a newspaper from the opposition. But The Standard try to balance their reports and they have more editorial space than the Nation. In fact the opposition doesn't own a newspaper at this moment.

And what about the Star? I heard the government is not happy with how they report?

The Star is something between a tabloid and a newspaper. They make the news more sensational and that is why they often have to apologize because of the mistakes they make. But when it comes to the ICC case of the president, they had very good analyses and reported very consistently. They could do so because the owners of the Star are businesspeople so they are less influenced by the government.

Is Kenyan journalism free to write?

No, in Kenyan the government may not own the media but they control the media. That is possible because the government is the biggest advertiser of the country. The newspaper with the most advertisements is the favourite of the government, at this moment it's the Nation. Media houses don't want to lose the government as advertiser so that makes that they don't want to publish things which are too critical about politics. So the media house decide which content can go out and which not based on the knowledge that they need the money of the government as advertiser. That means that it are the owners and the media houses who kills the story.

Do journalists receive threats when they decide to write critical?

Journalists are mostly threatened by private individuals when they publish a critical story. The government

can't threat journalists because the mediahouse will already have decided that they don't want to publish the critical story. At this moment critical information about the government goes out through bloggers and social media. That is the reason why bloggers are the ones who are mostly arrested nowadays. The government want to control them as well by a new act: the security ammendment act.

Can journalists speak freely about their job?

Yes, they can though the self-censorship makes that they can't report freely. They also have free access to all documents but there is no special information law, only a bill.

Interview met John Njagi, sinds vier jaar verslaggever voor The Nation, op 2 februari 2015

How do you summarize your main task as a journalist?

My main tasks are to report news, call people in authority and write articles.

Which goal do you want to reach when you write an article?

For me it's important that I inform and educate people. And at the same time I try to expose things in the society which are not going well.

What is for you the most important value in the Code of Conduct?

I think it is important to work ethical and professional so that is the whole code but most important is to be fair.

What is the role of independence in your profession?

Independence is important because it helps me to do my work in a free atmosphere without any intimidation.

How do you try to be independent?

I'm independent because I am able to operate freely without any fear. I feel free to question people in authority and report objectively.

Can you speak freely about your job as a journalist in the Kenyan society?

Yes, there is a kind of freedom. In a context that it is professional, there is no problem.

Do you have free access to the information you need for an article?

Not all the time. For example sometimes a person refuse to comment or it's difficult to get contact with the people you need.

Are you ever been bribed to write something to rest the interest of another or just to avoid a topic?

No, never. I don't put myself in such a situation.

Can you publish critical about persons in authority?

Yes, as long as it is based on facts I can write critically. But it is important that you also give them a chance to defend themselves.

Have you ever received threats because of one of your publishings?

No, I have never because it feels good to be on the safe side so that is what I try.

But then you cannot always be independent?

Yes, that is true. Actually in practice independence is not possible because you never know who is watching you and I don't want to have mad people so I search a kind of balance in my articles.

Is the Nation dependent on the government?

Yes. That is why we try to have a balance because we also need the money of the advertising of the government.

Interview met Jacqueline Kubania, sinds een jaar verslaggever bij The Nation, op 6 februari 2015

How do you summarize your main task as a journalist?

My main task is to give people information. I want tell something new what they not yet know and give the news context.

Which goal do you want to reach when you write an article?

I hope my articles inform and educate people. When it's possible I also try to give a bit of entertainment.

What is your most important value in the code of conduct?

When I write a story I want to make sure that it is accurate and fair without corruption.

What is the role of independence in your profession?

Independence is a big word and it goes far. Like for myself as a journalist I cannot be totally independent because the editor decide about (the content of) the story. When I want to be totally independent I have to be a freelancer so that I can decide by my own what I want to write. I think at some point it is easier to be a freelancer because then you won't have pressure from the mediahouse.

How do you try to be independent?

I usually sit down with the editor and explain the way I want to write a story. I feel that I have to be sure about my article so that I can convince the editor.

Can you speak freely about your job as a journalist in the Kenyan society?

For sure, I can speak freely about my job.

Do you have free access to the information you need when you write an article?

I work for a year as a journalist and all the time I have been able to get the information I needed.

Are you ever been bribed to write something to rest the interest of another or just to avoid a topic?

No, but I think it is because not all stories you write will be published. You actually never get a clear answer what the reason is. When I try to ask, I get answers like that there was no space in the newspaper but I usually get the feeling that someone doesn't want the article to be published.

Can you publish critically about persons in authority?

Yes, I feel I can publish critically but the editor always decides.

Have you ever received threats because of one of your articles?

No, I only get critical emails and tweets sometimes.

Interview met Jillo Kadida, sinds 2004 werkzaam als journalist bij The Nation en nu bij The Star, op 11 februari 2015

How would you summarize your main task as a journalist?

I get every morning stories from the courts, I appraise the people who I supervise and make sure which stories are published in other newspapers so that I don't miss an important story.

Which goal do you want to reach when you write an article?

Actually human-right stories have my interest. For example people who are underprivileged like transgenders. I always try to correct injustices in society and to point it out.

What is your most important value from the code of conduct?

The code of conduct is important because it keeps you in check. It makes sure that you avoid big faults like acting too emotional or being biased. But when I have to choose integrity is the most important value for me.

What is the role of independence in your profession?

Independence is really important because without independence there is no media. The media has the possibility to reveal scandals. So when the media is influenced, it becomes propaganda and it injustice the public. But I believe newspapers are able to be independent. For example when we had president Moi, the Nation was really against him and they showed that.

How do you try to be independent?

I tell the editor that I don't want to write a story when someone who I know is involved. That is important because I don't want to be in such a position: I cannot give up my friendship and I cannot screw my career.

Can you speak freely about your job as a journalist in the Kenyan society?

Yes, I can talk freely unless I'm doing an undercover story though I cannot talk about things we are working on at this moment.

Do you have free access to all the information you need when you write an article?

Yes. I usually work with courts and I get all the information from them. It's even allowed to take pictures and sometimes they broadcast it live on tv.

Are you ever been bribed to write something to rest the interest of another or just to avoid a topic?

Yes, someone tried but I refused. Because they start begging that they will spoil your name but when I have the facts, I will just publish the story.

Can you publish critically about persons in authority?

Yes, I can write critically though at the Nation I couldn't because they won't publish a critical story.

Why did you move from the Nation to the Star?

I moved because of three reasons. The first was because I would have more opportunities. The second is the salary; the Star pays more than the Nation. And the third is the interference with the story. For example The Nation makes sure that a lot of stories don't see the light. That is possible because the editors protect the people in authority and those people don't want a critical story to be published.

What are differences between the Nation and the Star?

The style of writing is different and the audience. And like I mentioned: the Nation has more political influence than the Star. The Nation is more biased so that makes that the Star can write things which the Nation cannot write.

Have you ever received threats because of one of your articles?

No, I'm lucky because most of the cases I write about are based on facts.

Bijlage II - artikelen kwantitatieve inhoudsanalyse

AFP. (2014, Oktober 7). *Uhuru Kenyatta arrives in Netherlands ahead of landmark ICC hearing*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/-/1064/2478326/-/yojeki/-/index.html>

AFP. (2014, Oktober 7). *Uhuru Kenyatta heads to International Criminal Court*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/Uhuru-Kenyatta-heads-to-International-Criminal-Court/-/1056/2477718/-/3k7st/-/index.html>

AFP. (2014, September 9). *ICC prosecutor 'disappointed' at Uhuru Kenyatta's trial delay*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/-/1056/2447302/-/15g8dis/-/index.html%2010>

ANP. (2014, September 26). *President Kenyatta wil niet naar strafhof komen*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <https://blendle.com/i/de-volkskrant/president-kenyatta-wil-niet-naar-strafhof-komen/bnl-vkn-20140926-3561160>

Ayaga, W. (2014, Oktober 7). *Anxiety as President Uhuru addresses nation ahead of departure to Netherlands*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137326/anxiety-as-president-uhuru-addresses-nation-ahead-of-departure-to-netherlands>

Ayaga, W. (2014, Oktober 8). *National Assembly committee sitting paralysed by Hague trip*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137450/national-assembly-committee-sittings-paralysed-by-hague-trip>

Beemsterboer, T. (2014, Oktober 9). *Zitting met Kenyatta toont machteloosheid van Strafhof; Afrika als speelbal*. Geraadpleegd via NRC Handelsblad via krantenbank, bibliotheek Bunschoten.

Bii, B. (2014, Oktober 8). *Drop Kenyan cases, ICC told*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Drop-Kenyan-cases-ICC-told/-/1950946/2479814/-/format/xhtml/-/3n05n/-/index.html>

Biketi, F.J. (2014, September 21). *Throw away Kenyan cases, MPs now urge ICC Prosecutor Fatou Bensouda*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/health/article/2000135624/throw-away-kenyan-cases-mps-now-urge-icc-prosecutor-fatou-bensouda>

Bocha, G. (2014, Oktober 1). *President Uhuru Kenyatta urged to ignore those urging him to ignore ICC summons*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/counties/mombasa/Uhuru-honour-ICC-summons/-/1954178/2470944/-/7gkqhiz/-/index.html>

Broere, K. (2014, Oktober 8). *Zaak-Kenyatta cruciaal voor Strafhof*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <https://blendle.com/i/de-volkskrant/zaak-kenyatta-cruciaal-voor-strafhof/bnl-vkn-20141008-3595739>

Broere, K. (2014, September 6). *Proces strafhof tegen president Kenia lijkt definitief van de baan*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <https://blendle.com/i/de-volkskrant/proces-strafhof-tegen-president-kenia-likt-definitief-van-de-baan/bnl-vkn-20140906-3505725>

Brummelman, W. (2014, September 6). *Proces bij Strafhof tegen president Kenia loopt vast*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <http://www.nrc.nl/handelsblad/van/2014/september/06/proces-bij-strafhof-tegen-president-kenia-loopt-v-1418714>

DPPS. (2014, Oktober 6). *Pray for President Uhuru, William Ruto urges church*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137241/pray-for-president-uhuru-william-ruto-urges-church>

Gaitho, M. (2014, Oktober 11). *How Uhuru Kenyatta exploited ICC summons to his favour*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/blogs/Uhuru-Kenyatta-ICC-Summons-Politics/-/1949942/2482876/-/format/xhtml/-/12glnsfz/-/index.html>

Jamah, A. (2014, Oktober 10). *Fanfare marks President Uhuru Kenyatta's return from The Hague*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137685/fanfare-marks-president-uhuru-kenyatta-s-return-from-the-hague>

Jamah, A. (2014, Oktober 7). *Legislators laud President Uhuru's decision to honour The Hague summons*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137311/legislators-laud-president-uhuru-s-decision-to-honour-the-hague-summons>

Jamah, A. (2014, Oktober 9). *ICC: Uhuru Kenyatta's personal challenge*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137546/icc-uhuru-kenyatta-s-personal-challenge>

Karanja, S. (2014, Oktober 9). *Huge crowds welcome President*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Huge-crowds-welcome-President/-/1950946/2481092/-/format/xhtml/-/fmog1x/-/index.html>

Karume, J., & Jubat, A. (2014, September 21). *Jubilee MPs agonise over President Uhuru Kenyatta International Criminal Court summon*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000135625/jubilee-mps-agonise-over-president-uhuru-kenyatta-international-criminal-court-summon>

Kelley, K.J. (2014, Oktober 10). *ICC will get the truth on Uhuru Kenyatta probe, says Raila Odinga*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/ICC-Uhuru-Kenyatta-Raila-Odinga/-/1950946/2482436/-/format/xhtml/item/1/-/11fjdv/-/index.html>

Kelley, K.J. (2014, Oktober 3). *Issues ICC will consider in Uhuru Kenyatta's case – legal expert*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/ICC-concerns-Uhuru-case/-/1056/2474216/-/4l6bkx/-/index.html>

Kelley, K.J. (2014, Oktober 5). *Three judges who will decide fate of the ICC case on poll violence*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/3-judges-who-will-decide-fate-of-the-ICC-case-on-poll-violence/-/1064/2476422/-/12bb2mx/-/index.html>

Kibet, L. (2014, Oktober 9). *Being vague saw cases end up in The Hague*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137548/being-vague-saw-cases-end-up-in-the-hague>

Kibor, F. (2014, Oktober 6). *Leaders praise President's resolve on ICC*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137245/leaders-praise-president-s-resolve-on-icc>

Kiplang'at, J. (2014, Oktober 7). *Uhuru Kenyatta case can't go on, says Fatou Bensouda*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-ICC-Case-Fatou-Bensouda/-/1064/2478616/-/82h0j0/-/index.html>

Koros, K. (2014, September 27). *What next for ICC prosecutor Fatou Bensouda in limited options scenario?* Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000136301/what-next-for-icc-prosecutor-fatou-bensouda-in-limited-options-scenario>

Lynch, G. (2014, Oktober 10). *ICC must go back to drawing board after Kenyan cases*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/oped/Opinion/ICC-Uhuru-Kenyatta-Case-Status-Conference/-/440808/2482478/-/ny1189/-/index.html>

Mbugua, N. (2014, Oktober 6). *I expected the case to be dropped, Uhuru Kenyatta says*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-ICC-Hague-Case/-/1064/2477502/-/q924lo/-/index.html>

Mbugua, N. (2014, Oktober 8). *Retracing the steps to where President's ICC case began*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Retracing-the-steps-to-where-President-ICC-case-began/-/1950946/2479830/-/format/xhtml/-/uu8j7hz/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 11). *Kenyatta ICC case: Fatou Bensouda still hopes to prove her point*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Fatou-Bensouda-Uhuru-Kenyatta-Case/-/1950946/2483250/-/format/xhtml/-/knkkfhz/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 21). *ICC warns over leaks in Uhuru assets order*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/ICC-warns-over-leaks-in-Uhuru-assets-order/-/1950946/2495012/-/format/xhtml/-/y36jbv/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 23). *Kenya writes protest letter over handling of ICC cases*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Kenya-writes-protest-letter-over-handling-of-ICC-cases/-/1950946/2497440/-/format/xhtml/-/j49hm3z/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 25). *ICC order on Uhuru Kenyatta case unsettles Jubilee*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/ICC-Order-Government-Confidentiality-Breach/-/1064/2499604/-/view/printVersion/-/11sva3x/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 25). *State targeting us over support for Hague cases, civil society protests*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Civil-Society-ICC-Hague-Cases-Jubilee-Government/-/1950946/2499628/-/format/xhtml/-/15mi3qz/-/index.html>

Menya, W. (2014, Oktober 8). *Uhuru takes swipe at court over summons*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Uhuru-takes-swipe-at-court-over-summons/-/1950946/2479826/-/format/xhtml/-/jnmyn3/-/index.html>

Menya, W. (2014, September 10). *President Uhuru requests ICC to terminate charges*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/-/1056/2448340/-/15g92yg/-/index.html>

Menya, W. (2014, September 25). *President Uhuru Kenyatta seeks ICC nod for video link*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/Uhuru-requests-to-attend-ICC-hearing-via-video-link/-/1056/2465232/-/1q06rr/-/index.html%2026>

Menya, W. (2014, September 30). *President Uhuru Kenyatta ordered to appear before ICC for crucial session*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/President-Uhuru-Kenyatta-The-Hague-Status-Conference/-/1064/2470786/-/ybr68h/-/index.html%201>

Menya, W. (2014, September 5). *Bensouda not ready to proceed with Uhuru Kenyatta's ICC trial on Oct 7*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/We-are-not-ready-for-Uhuru-Kenyatta-trial-Fatou-Bensouda/-/1056/2442408/-/nffrpiz/-/index.html>

Menya, W. (2014, September 5). *I do not have enough evidence to prosecute Uhuru Kenyatta, says Fatou Bensouda*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/ICC-Fatou-Bensouda-Uhuru-Kenyatta-Case/-/1064/2443050/-/lffanw/-/index.html%209>

Mkawale, S. (2014, Oktober 7). *African Union's ICC immunity was hollow, says university don*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137314/african-union-s-icc-immunity-was-hollow-says-university-don>

Mkawale, S., & Otieno, R. (2014, September 23). *Jubilee MPs split on President Uhuru Kenyatta International Criminal Court summons*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000135833/jubilee-mps-split-on-president-uhuru-kenyatta-international-criminal-court-summons>

Mosoku, G. (2014, Oktober 7). *President Uhuru Kenyatta's ICC shocker as DP William Ruto gets power to act*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/worldcup/article/2000137340/uhuru-s-icc-shocker-as-ruto-gets-power-to-act>

Mosoku, G. (2014, September 22). *ICC: Legislators to consult on President Uhuru Kenyatta summons*. Verkregen op 21 januari 2015 via http://www.standardmedia.co.ke/worldcup/?articleID=2000135756&story_title=icc-legislators-to-consult-on-president-uhuru-kenyatta-summons&pageNo=2

Mosoku, G., Michira, M., & Jamah, A. (2014, Oktober 10). *Excited crowds greet President Uhuru Kenyatta on return from The Hague*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137680/excited-crowds-greet-president-uhuru-kenyatta-on-return-from-the-hague>

Mureithi, F. (2014, Oktober 3). *Don't be distracted by my ICC summons, Uhuru tells Kenyans*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/counties/Uhuru-ICC-summons/-/1107872/2474512/-/13nnkyn/-/index.html>

Musau, N. (2014, Oktober 26). *Pressure mounts on Hague court ahead of state parties meeting in December*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000139454/pressure-mounts-on-hague-court-ahead-of-state-parties-meeting-in-december>

Musau, N. (2014, Oktober 5). *From Gatundu to The Hague: the road Uhuru has travelled*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137137/from-gatundu-to-the-hague-the-road-uhuru-has-travelled>

Musau, N. (2014, Oktober 5). *MPs rush to get visas, 'take over' Dutch embassy*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137111/mps-rush-to-get-visas-take-over-dutch-embassy>

Musau, N. (2014, Oktober 5). *To go or not? President Uhuru's dilemma over summons*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137108/to-go-or-not-president-uhuru-s-dilemma-over-summons>

Musau, N. (2014, Oktober 5). *Why International Criminal Court judges want President Uhuru to appear before them in person*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137109/why-international-criminal-court-judges-want-president-uhuru-to-appear-before-them-in-person>

Musau, N. (2014, Oktober 8). *Deadlock as President Uhuru Kenyatta arrives in The Hague*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137466/deadlock-as-president-uhuru-kenyatta-arrives-in-the-hague>

Musau, N. (2014, Oktober 9). *ICC judges to consider five options in Uhuru Kenyatta's case*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137541/icc-judges-to-consider-five-options-in-uhuru-kenyatta-s-case>

Musau, N. (2014, Oktober 9). *President Uhuru Kenyatta says ICC has no case against him*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137544/president-uhuru-says-icc-has-no-case-against-him/>

Musau, N. (2014, September 5). *Bensouda: Postpone Uhuru's trial*. Geraadpleegd op 20 januari 21 januari 2015 via <http://in2eastfrica.net/bensouda-postpone-uhurus-trial/>

Mutambo, A. (2014, Oktober 7). *Journey to the ICC began with failure to form local panel*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-William-Ruto-ICC-Hague-Cases/-/1064/2478622/-/hwirp7/-/index.html>

Mutambo, A. (2014, Oktober 9). *Defiant Uhuru hits back at ICC, rivals*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Defiant-Uhuru-hits-back-at-ICC-rivals/-/1950946/2481086/-/format/xhtml/-/103hiw9z/-/index.html>

Mutambo, A. (2014, September 16). *AG Githu Muigai refutes claims of hindering Uhuru ICC trial*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/-/1064/2455062/-/yn96kf/-/index.html%2019>

Mutambo, A. (2014, September 22). *ICC may give President Uhuru Kenyatta video option*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/ICC-Uhuru-Kenyatta-Status-Conference-Video-Link/-/1064/2462088/-/11g7n1rz/-/index.html>

Mutambo, A. (2014, September 22). *Uhuru Kenyatta 'can request' to attend ICC hearing via video link*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/-/1056/2461716/-/15hcdl8/-/index.html>

- Muthoni, S., & Musau, N. (2014, Oktober 8). *Family, legislators brave foul weather to support President Uhuru in Netherlands*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137442/family-legislators-brave-foul-weather-to-support-president-uhuru-in-netherlands>
- Namunane, B. (2014, Oktober 5). *Decision day: Uhuru to brief MPs on ICC*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/Decision-day-Uhuru-to-brief-MPs-on-ICC/-/1056/2476424/-/rt8ohc/-/index.html>
- Namunane, B. (2014, Oktober 6). *Uhuru Kenyatta hands over power to William Ruto ahead of ICC date*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-William-Ruto-Handover-Power/-/1064/2477524/-/93dheiz/-/index.html>
- Namunane, B. (2014, Oktober 7). *Uhuru Kenyatta in The Hague to face Fatou Bensouda as case against him enters crucial stage*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-Fatou-Bensouda-ICC-The-Hague/-/1064/2478642/-/onv2xaz/-/index.html%208>
- Namunane, B. (2014, Oktober 8). *High-stakes battle over Uhuru's fate*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/High-stakes-battle-over-Uhuru-Kenyatta-fate-ICC/-/1950946/2479834/-/format/xhtml/-/vs929k/-/index.html>
- Namunane, B., & Githinji, E. (2014, Oktober 1). *Face judges in ICC, allies advise Uhuru*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Face-judges-in-ICC-allies-advise-Uhuru/-/1064/2472092/-/e7y4t6/-/index.html%202>
- Ndegwa, A. (2014, September 26). *President Uhuru Kenyatta seeks excusal from appearing before ICC, cites EAC engagements*. Verkregen op 21 januari 2015 via http://www.standardmedia.co.ke/?articleID=2000136158&story_title=Kenya-president-uhuru-seeks-to-excuse-himself-from-appearing-before-icc
- Ndung'u, W. (2014, September 22). *Fatou Bensouda should drop cases against Uhuru Kenyatta and DP Ruto, suggest Jubilee leaders*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000135704/fatou-bensouda-should-drop-cases-against-uhuru-kenyatta-and-dp-ruto-suggest-jubilee-leaders>
- Ngirachu, J. (2014, Oktober 3). *President Uhuru Kenyatta to address MPs and senators ahead of his date with judges*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-ICC-Summons-Parliament/-/1064/2474788/-/xl153pz/-/index.html%205>
- Ngirachu, J. (2014, Oktober 6). *23-minute speech ends debate on Hague decision*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/President-Uhuru-Kenyatta-Parliament-Speech-Hague/-/1064/2477516/-/677y5t/-/index.html>
- Nourhussen, S. (2014, Oktober 8). *Kenyatta kan gerust komen*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/3763982/2014/10/08/Kenyatta-kan-gerust-komen.dhtml?cw_agreed=1
- NRC. (2014, Oktober 8). *Kenyatta als eerste zittende staatshoofd voor Strafhof om geweld*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <http://www.nrc.nl/handelsblad/van/2014/oktober/08/strafhof-kenyatta-als-eerste-zittende-staatshoofd-1428387>
- Obala, R. (2014, Oktober 10). *Lawyers explain implications of ruling on President Uhuru Kenyatta's ICC case*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137686/lawyers-explain-implications-of-ruling-on-president-uhuru-kenyatta-s-icc-case>
- Obala, R. (2014, Oktober 7). *MPs travel to Hague ahead of Uhuru's International Criminal Court date*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/sports/article/2000137319/mps-travel-to-hague-ahead-of-uhuru-s-international-criminal-court-date>
- Obed, S. (2014, September 19). *ICC summons President Uhuru Kenyatta*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/-/1056/2458958/-/15guqlm/-/index.html>

Obonyo, O. (2014, Oktober 12). *Fanfare of Uhuru Kenyatta handover appeased allies*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137890/fanfare-of-uhuru-kenyatta-handover-appeased-allies>

Obonyo, O. (2014, Oktober 12). *Opposition leaders away as Jubilee steals the thunder over Uhuru Kenyatta's trip to The Hague*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137904/opposition-leaders-away-as-jubilee-steals-the-thunder-over-uhuru-kenyatta-s-trip-to-the-hague>

Obonyo, O. (2014, Oktober 12). *President Uhuru Kenyatta's unique style astounds his rivals, allies*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137902/president-uhuru-kenyatta-s-unique-style-astounds-his-rivals-allies>

Oduor, A. (2014, Oktober 9). *Pre-ICC confirmation prayer rallies united Uhuru Kenyatta and William Ruto*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137547/pre-icc-confirmation-prayer-rallies-united-uhuru-kenyatta-and-william-ruto>

Okoth, F. (2014, Oktober 18). *MPs face off on ICC cases, poll violence victims*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000138645/mps-face-off-on-icc-cases-poll-violence-victims>

Ombati, C. (2014, Oktober 10). *Hundreds of officers controlled huge crowds at Uhuru's return caravan*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137688/hundreds-of-officers-controlled-huge-crowds-at-uhuru-s-return-caravan>

Ombati, C. (2014, Oktober 7). *President Uhuru chairs top security meeting to discuss his absence over ICC*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/thecounties/article/2000137313/uhuru-chairs-top-security-meeting-to-discuss-his-absence-over-icc>

Ongiri, I. (2014, Oktober 15). *Uhuru Kenyatta's confidence rating up after ICC*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/news/Uhuru-Kenyatta-ICC-Hague-Ipsos-Survey/-/1950946/2487782/-/format/xhtml/-/h5q6sdz/-/index.html>

Onyango, D. (2014, September 23). *Section of CORD leaders want President Kenyatta to defy ICC summons*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000135940/section-of-cord-leaders-want-president-uhuru-kenyatta-to-defy-icc-summons>

Otieno, F., & Onyango, D. (2014, Oktober 11). *Concerns over President Uhuru Kenyatta's security in gathering*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137776/concerns-over-president-uhuru-kenyatta-s-security-in-gathering>

Oudia, R. (2014, Oktober 8). *Orange Democratic Movement maintains Uhuru status has not changed*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137444/orange-democratic-movement-maintains-uhuru-status-has-not-changed>

Owino, S. (2014, Oktober 10). *Politics clouds legal dimension of Uhuru Kenyatta case*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://mobile.nation.co.ke/blogs/Uhuru-Kenyatta-ICC-Hague-Case-Legal-Matter/-/1949942/2482480/-/format/xhtml/-/nyhwn7z/-/index.html>

Schenkel, M. (2014, Oktober 8). *Keniaanse president als 'privépersoon' voor Internationaal Strafhof*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <http://fd.nl/frontpage/economie-politiek/897452/keniaanse-president-als-privépersoon-voor-internationaal-strafhof>

Shiundu, A. (2014, Oktober 23). *Now Jubilee hits back at ICC over leakage claims*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000139111/now-jubilee-hits-back-at-icc-over-leakage-claims>

Shiundu, A. (2014, Oktober 9). *Uhuru Kenyatta, William Ruto failed to stop the ICC cases despite spirited fight*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137549/uhuru-kenyatta-william-ruto-failed-to-stop-the-icc-cases-despite-spirited-fight>

Sum, A. (2014, Oktober 16). *Confidence in President Uhuru Kenyatta and William Ruto has risen, study shows*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000138368/confidence-in-president-uhuru-kenyatta-and-william-ruto-has-risen-study-shows>

Sum, A. (2014, September 25). *154 new victims join Hague case against President Uhuru Kenyatta*. Geraadpleegd op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000136080/154-new-victims-join-hague-case-against-president-uhuru-kenyatta>

The Nation. (2014, Oktober 3). *Uganda President Yoweri Museveni won't accompany Uhuru Kenyatta to The Hague*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Yoweri-Museveni-ICC-Hague-Uhuru-Kenyatta/-/1064/2473842/-/b3gndf/-/index.html>

The Nation. (2014, Oktober 5). *President urged to face ICC amid prayers*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/President-urged-to-face-ICC-amid-prayers/-/1064/2476428/-/qot2p6/-/index.html%206>

The Nation. (2014, Oktober 6). *President Uhuru Kenyatta meets National Security Council before Parliament address*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-National-Security-Council-ICC/-/1064/2476886/-/ot9dl6/-/index.html>

The Nation. (2014, Oktober 6). *Uhuru Kenyatta to face ICC judges as he hands power to William Ruto*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/LIVE-Uhuru-addresses-Parliament/-/1064/2477016/-/iksxmjz/-/index.html>

The Nation. (2014, Oktober 6). *Uhuru Kenyatta wins backing in handover*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Uhuru-Kenyatta-ICC-Hague-Handover-William-Ruto/-/1064/2477512/-/6jiht2/-/index.html>

The Nation. (2014, Oktober 7). *Uhuru Kenyatta's ICC case deadlocked – prosecutor*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/-/1056/2477844/-/15i349m/-/index.html>

The Nation. (2014, Oktober 8). *Uhuru attends ICC status conference*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/Uhuru-attends-ICC-status-conference/-/1056/2478854/-/wvngas/-/index.html>

The Nation. (2014, September 29). *Fatou Bensouda, victims oppose Uhuru Kenyatta's video link request*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/Fatou-Bensouda-ICC-Uhuru-Kenyatta-Status-Conference/-/1064/2469426/-/rvn1ccz/-/index.html%2030>

The Nation. (2014, September 30). *ICC judge orders Uhuru Kenyatta to appear in person*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/ICC-judges-order-Uhuru-to-appear-in-person/-/1064/2470504/-/14lOqcr/-/index.html>

The Standard. (2014, Oktober 5). *Go and face them, poll-violence victims tell President Uhuru*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137110/go-and-face-them-poll-violence-victims-tell-president-uhuru>

The Standard. (2014, Oktober 6). *President Uhuru Kenyatta to address nation ahead of ICC date*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137247/president-uhuru-kenyatta-to-address-nation-ahead-of-icc-date>

The Standard. (2014, Oktober 8). *Grand welcome planned for President Uhuru Kenyatta's return from ICC*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137530/grand-welcome-planned-for-president-uhuru-kenyatta-s-return-from-icc>

The Standard. (2014, Oktober 8). *Why IGAD wants Uhuru Kenyatta's ICC case postponed until his term expires*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137507/why-igad-wants-uhuru-kenyatta-s-icc-case-postponed-until-his-term-expires>

Thuku, W. (2014, Oktober 1). *Why ICC wants President Uhuru Kenyatta to be in Hague courtroom*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000136693/why-icc-wants-president-uhuru-kenyatta-to-be-in-hague-courtroom>

Thuku, W. (2014, Oktober 22). *ICC criticises Kenya for exposing confidential data in President Uhuru Kenyatta's case*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000139000/icc-criticises-kenya-for-exposing-confidential-data-in-president-uhuru-kenyatta-s-case>

Thuku, W. (2014, Oktober 7). *What Deputy President William Ruto cannot do during Uhuru Kenyatta's ICC date*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137338/what-deputy-president-william-ruto-cannot-do-during-uhuru-kenyatta-s-icc-date>

Thuku, W. (2014, Oktober 9). *How mayhem landed Kenyans at the ICC*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000137551/how-mayhem-landed-kenyans-at-the-icc>

Thuku, W. (2014, September 20). *Uhuru told to appear before ICC*. Verkregen op 21 januari 2015 via http://www.ipsos.co.ke/NEWBASE_EXPORTS/ICC/140920_The%20Standard%20on%20Saturday_7_85357.pdf

Thuku, W., & Njagi, M. (2014, September 23). *How President Uhuru Kenyatta case in Hague turned into trial fiasco*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000135853/how-president-uhuru-kenyatta-case-in-hague-turned-into-trial-fiasco>

Thuku, W., & Shiundu, A. (2014, Oktober 3). *What awaits President Uhuru Kenyatta in The Hague Court*. Verkregen op 21 januari 2015 via <http://www.standardmedia.co.ke/article/2000136921/what-awaits-president-uhuru-kenyatta-in-the-hague-court>

Trouw. (2014, Oktober 7). *Kenyatta komt tóch naar ICC*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/3763321/2014/10/07/Kenyatta-komt-toch-naar-ICC.dhtml>

Ubwani, Z. (2014, Oktober 7). *East Africans remain silent on ICC case*. Verkregen op 18 januari 2015 via <http://www.nation.co.ke/news/politics/EAC-Uhuru-Kenyatta-The-Hague-ICC/-/1064/2478640/-/15u4inkz/-/index.html>

Vreeken, R. (2014, Oktober 9). *'Burger' Kenyatta als president toegejuicht*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <http://www.demorgen.be/buitenland/-burger-kenyatta-als-president-toegejuicht-a2080550/>

Vugts, P. (2014, Oktober 10). *Kenyatta in een slobberbroek naar Strafhof*. Geraadpleegd op 12 november 2014 via <https://blendle.com/i/het-parool/kenyatta-in-een-slobberbroek-naar-strafhof/bnl-par-20141008-3597361>